

BETÆNKNING
vedrørende
RELIGIONSUNDERVISNINGEN
i gymnasiet,
på studenterkursus m.v. samt på kursus
til højere forberedelseseksamen

Afgivet af den af
undervisningsministeriet
nedsatte
kristendomsundervisningskommission

BETÆNKNING 569

1970

Un 00-508-bet.
ISBN 87 503 0937 9

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI, KØBENHAVN

Indholdsfortegnelse

	Side
Indledning	7
1. Kommissionens nedsættelse og kommissorium m.v.	7
2. Begrundelsen for afgivelse af delbetænkning vedrørende gymnasiet	8
3. Kommissoriets begrænsning af kommissionens opgave.	8
4. Henvvisning til kommissionens konklusioner.	8
 KAPITEL I. Gymnasiet.	
A. Historisk udvikling	9
B. Nugældende regler for religionsundervisningen i gymnasiet	10
C. Religionsundervisningen i praksis i gymnasiet	10
1. Undervisningens indhold	11
2. Arbejdsformer.	11
3. Lærebøger.	12
4. Lærerpersonalet	12
D. Principielle synspunkter vedrørende faget religion i gymnasiet	12
1. Begrundelsen for faget	12
2. Fagets karakter som kundskabsmeddelende.	13
3. Særlige vanskeligheder i dette fag.	13
4. Sekulariseringen.	13
5. Samarbejde med andre fag og forholdet til idéhistorie.	13
6. Lærerpersonalet	14
7. Koncentration af timerne.	14
8. Faglokaler m.v..	14
E. Kommissionens bedømmelse af de gældende regler og praksis.	14
1. Formålsbestemmelsen.	14
2. Timetallet	15
3. Opdeling i særdiscipliner.	15
4. Stoffets omfang	15
5. Lærerpersonalet	15
6. Eksamen	15
7. Undervisningsvejledningen.	16
8. Fritagelse for undervisning i faget.	16
9. Faglokaler.	16
10. Litteratur m.v.	17
11. Drøftelse med Danske Gymnasieelevers Sammenslutning	17
F. Resumé af kommissionens konklusioner.	17
1. Formålsbestemmelsen.	17
2. Eksamen	18
3. Ændring af de vejledende bestemmelser.	18
4. Koncentration af timerne.	18
5. Lærerpersonalet	18

	Side
6. Faglokaler	18
7. Litteratur og andre undervisningsmidler	18
8. Fritagelse for undervisning	18
9. Fagets placering i et tilvalgsgymnasium	18
 KAPITEL II. Studentereksamen ved statsanerkendte kursus samt for privatister	 19
 KAPITEL III. Højere forberedelseseksamen og undervisningen på kursus til denne	 20
1. Gældende ordning	20
2. Kommissionens overvejelser	20
3. Forholdet til underudvalget for HF under »Det rådgivende udvalg for de gymnasiale uddannelser«	21
4. Afsluttende bemærkninger om HF	21
 KAPITEL IV. Kommissionens forslag.	
1. Forslag til ændring af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 292 af 6/9 1961 om undervisningen i gymnasiet	22
2. Forslag til ændring af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 293 af 6/9 1961 om fordringerne ved og eksamensopgivelserne til studenter- eksamen	22
3. Forslag til ændring af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 123 af 20/4 1964 om eksamensordningen og karaktergivning m.v. ved studen- tereksamen og i gymnasiet	23
4. Forslag til ændring af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 125 af 22/4 1964 om studentereksamen ved statsanerkendte kursus og for pri- vatister	23
5. Forslag til ændring af »Vejledende bestemmelser vedrørende undervisnin- gen i gymnasiet«	23

BILAGSFORTEGNELSE

	Side
I. A. Ekstrakt af lov nr. 165 af 7/6 1958 om gymnasieskoler	25
I. B. Ekstrakt af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 292 af 6/9 1961 om undervisningen i gymnasiet	26
I. C. Ekstrakt af »Vejledende bestemmelser vedrørende undervisningen i gym- nasiet« af 1961	27
I. D. Fagkonsulenternes virksomhed ved gymnasieskolen	29
I. E. Indberetninger om religionsundervisningen i gymnasiet. Maj-juni 1967 . .	30
I. F. Oversigt over bøger, der er anvendt i gymnasieundervisningen i religion (idéhistorie) 1965-66	32
I. G. Gymnasieskolernes Religionslærerforenings overvejelser over undervis- ning, lærere og lærebøger i gymnasiets religionsundervisning. Marts 1968 Underbilag: Salgstal for Gymnasieskolernes Religionslærerforenings udgi- velser	34 36
I. H. Undersøgelse af religionsundervisningen i danske gymnasier i skoleåret 1965-66	37
1.1. Undersøgelse vedrørende fordelingen af lærere i religion i 91 gymnasie- skoler 1968-69	40
I. J. Undersøgelse vedrørende fordelingen af lærere i religion i 89 gymnasie- skoler 1969-70	41
I. K. Notat om kristendomsundervisningen i gymnasiet (DGS)	42
II A. Ekstrakt af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 125 af 22/4 1964 om studentereksamen ved statsanerkendte kursus og for privatister	45
II. B. Bemærkninger til kristendomsundervisningskommissionens betænknings- udkast af 5/12 1969 (LAK)	46
III. A. Ekstrakt af lov nr. 236 af 8/6 1966 om højere forberedelseseksamen ...	48
III. B. Ekstrakt af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 48 af 28/2 1967 om højere forberedelseseksamen og om undervisningen m.v. på kursus til højere forberedelseseksamen	49

Indledning

1. Kommissionens nedsættelse og kommissorium m.v.

Kristendomsundervisningskommissionen er nedsat af undervisningsministeren ved skrivelse af 22. juni 1967.

Kommissionen har til opgave at undersøge omfang og indhold af undervisningen i fagene kristendomskundskab og religion inden for de forskellige skoleformer og læreruddannelser.

Kommissionen kan stille forslag om ændringer af fagenes indhold på alle undervisningstrin og behandle de pædagogiske problemer, der specielt knytter sig til disse fag.

Til medlemmer af kommissionen beskikkes følgende:

Formand: Stiftamtmand P. H. Lundsteen.

Medlemmer:

Som repræsentanter for:

Danmarks Lærerforening:

Overlærer frk. Edel Hertz

Skoledirektør Nikolaj Nielsen

Lærer Karl Rønne

Førstelærer - senere skoleinspektør -

Anders Skytte

Gymnasieskolernes Lærerforening:

Rektor Tage Biilow-Hansen

Rektor Erik Lund

Dansk Seminarieforening:

Seminarieinspektør - nu afdelingsleder -

Herluf Eriksen

Seminarieinspektør Frants Hansen

Danmarks Realskoleforening (den private realskole):

Overlærer Hans Schultz

Danmarks Lærerhøjskole:

Afdelingsleder, lektor, dr. theol.

Knud Eyvind Bugge

Professor, dr. theol. Ebbe Thestrup Pedersen

Københavns og Aarhus Universiteter:

Professor, dr. theol. Børge Diderichsen

Professor Halfdan Siiger

Som personligt udpeget medlem:

Forstander Jakob Andersen.

Efter indstilling fra Danmarks Lærerforening i forbindelse med nyvalg til foreningens hovedstyrelse erstattedes den 8. april 1968 lærer Karl Rønne og skoleinspektør Anders Skytte som repræsentanter for foreningen af:

Overlærer frk. Margaret Østergaard og overlærer Kaj Varming.

Medens skoleinspektør Anders Skytte udtrådte af kommissionen, fortsatte lærer Karl Rønne sit arbejde som personligt udpeget medlem.

Efter at seminarieinspektør Herluf Eriksen pr. 1. januar 1969 var blevet udnævnt til afdelingsleder på Danmarks Lærerhøjskole, beskikkedes den 9. maj 1969 seminarieadjunkt - nu seminarieinspektør - Bent Smidt Hansen til medlem af kommissionen som repræsentant for Dansk Seminarieforening, medens afdelingsleder Herluf Eriksen fortsatte sit arbejde som personligt udpeget medlem.

Efter eget ønske fritoges den 12. november 1969 lærer Karl Rønne for hvervet som medlem af kommissionen.

I de fleste af kommissionens møder har endvidere deltaget:

Lektor, fagkonsulent Birthe Holst

Lektor — senere rektor — Helge Qvortrup

Fagkonsulent Søren Borello.

Som leder af kommissionens sekretariat beskikkedes ekspeditionssekretær Mogens Johansen, undervisningsministeriet, departementets 1. afdeling.

Som medlemmer af sekretariatet beskikkedes i øvrigt:

Undervisningsinspektør Asbjørn Bøgeskov,

direktoratet for folkeskolen og seminarierne

Undervisningsinspektør Poul Kjeldsen,

direktoratet for gymnasieskolerne og HF

Viceinspektør - senere undervisningsinspektør - Jørgen Olsen, direktoratet for ungdomsundervisningen.

Undervisningsinspektør Bøgeskov er senere afløst af viceinspektør Henry Dichman, der igen er erstattet af viceinspektør Ole Schultz.

Kommissionen påbegyndte sit arbejde den 6. oktober 1967 og har hidtil afholdt 23 plenarmøder og 15 underudvalgsmøder samt talrige gruppemøder.

Kommissionen har modtaget en række henvendelser fra organisationer, foreninger og enkeltpersoner, og man har indtil nu haft drøftelser i kommissionens plenum med Humanistisk Forbund (amanuensis *Erik Elten* og læge *Søren Nørby*), Landsforeningen af Skolekommissioner, Skolenævn og Forældreforeninger (Skole og Samfund) (forstander *Eigil Brinch*, fru *Karen Thyssen* og seminarielektor *Tangsig Christensen*) samt med Danske Gymnasieelevers Sammenslutning (stud. mag. *Fibæk Laursen* og stud. polit. *Thorbjørn Waagstein*), Landssammenslutningen af Kursusstuderende (stud. psych. *Knud Illeris* og kursist *Elise Gjedde*) samt repræsentanter for biskopperne (*W. Jacobsen*, Viborg, *K. C. Hohn*, Odense, og *J. B. Leer-Andersen*, Helsingør).

2. Begrundelsen for afgivelse af delbetænkning vedrørende gymnasiet

Kommissionen har som arbejdsplan stillet sig selv følgende spørgsmål vedrørende undervisningen i kristendomskundskab/religion:

Målet for undervisningen?

Hvad bør undervisningen omfatte?

Hvor meget kan og bør omfattes af undervisningen?

Hvorledes kan undervisningen bedst tilrettelægges, herunder timetal, stoffordeling, metoder m.v.?

Kommissionen har taget sit udgangspunkt i undervisningen i folkeskolen og har principielt været indstillet på, på basis af sine overvejelser herom, at fortsætte undersøgelserne vedrørende de højere og højeste uddannelsestrin (skoleformer og læreruddannelser).

Kommissionen har ikke tilendebragt sine

overvejelser, men medens mere tidsrøvende undersøgelser vedrørende folkeskolen står på, har kommissionen kunnet fremme og ment at kunne afslutte sine overvejelser vedrørende gymnasiet.

Resultatet af disse overvejelser fremsættes i nærværende betænkning.

Man er opmærksom på, at det ville være systematisk rigtigt at fremlægge kommissionens resultater for samtlige behandlede skole- og undervisningsformer under ét, men man har under hensyn til de overvejelser om en ændring af gymnasiets struktur, der for tiden foregår, anset det for forsvarligt og hensigtsmæssigt at fremkomme med denne delbetænkning om gymnasiet m.v. allerede nu, således at de heri indeholdte overvejelser kan tages i betragtning under de videre drøftelser om en kommende nyordning af gymnasiet.

3. Kommissoriets begrænsning af kommissionens opgave

Det bemærkes, at kommissionens opgave efter kommissoriet alene har været at bedømme omfanget og indholdet af undervisningen i faget religion. Skønt kommissionen således ikke har haft til opgave at tage stilling til betimeligheden af, at faget indgår i undervisningen, vil det fremgå af betænkningen, at kommissionen anser dette fag for vel motiveret, og at man regner med, at der ikke i forbindelse med en nyordning af gymnasieskolens forhold sker en principiel ændring i så henseende.

4. Kommissionens konklusioner findes:

vedrørende gymnasieskolen pag. 17-18
vedrørende studenterkursus m.v. pag. 19
og vedrørende højere forberedelseseksamen pag. 20-21.

Kommissionens indstilling er enstemmig.

København i april 1970.

Jakob Andersen

K. E. Bugge

T. Buiow-Hansen

Børge Diderichsen

Herluf Eriksen

B. Smidt Hansen

Frants Hansen

Edel Hertz

Erik Lund

P. H. Lundsteen
(formand)

Nik. Nielsen

E. Thestrup Pedersen

Hans Schultz

Halfdan Siiger

Kaj Varming

Margaret Østergaard

M. Johansen P. Kjeldsen J. Olsen

KAPITEL I

Gymnasiet

A. Historisk udvikling

Ud fra den danske gymnasieskoles historiske oprindelse er det naturligt, at faget religion tidligere traditionelt havde en central stilling i gymnasiets undervisning. Eksempelvis kan nævnes kirke- og undervisningsministeriets bekendtgørelse af 31. maj 1850 om en Undervisningsplan og Examensbestemmelser for de lærde Skoler i Danmark, hvor det i § 4 hedder: »For at fyldestgøre den lærde Skoles ovenfor angivne almindelige Bestemmelse skal den, ved Siden af at sørge for Disciplens religiøse og sædelige Dannelse, saavel føre ham til Beskuelse af Menneskehedens historiske Udvikling«. Den herved antydede linie i undervisningen fremgår endnu stærkere af de nærmere bestemmelser om faget religion i bekendtgørelsens § 4, pkt. 7: ». . . og bør Religionslæreren lade det være sig magtpaaliggende at bibringe Disciplene en levende Erkjendelse af den christelige Religions Sandheder og at gjøre samme frugtbar for Gemyttet.« Faget var eksamensfag på linie med gymnasiets øvrige fag.

Ved bekendtgørelse af 30. november 1864, som på en række punkter ændrede reglerne af 1850, bestemtes, at undervisning i religion som særskilt fag efter indstilling fra skolens rektor og med ministeriets billigelse kunne ophøre med udgangen af 6. (næstældste) klasse, dog således at afgangsklassen bibeholdt ». . . Læsning af det nye Testament i Grundsproget, forenet med Forklaring og Udvikling i religious Retning.« Faget indgik herefter ikke i afgangseksamens fagrække.

Ved kongelig anordning nr. 56 af 15. juni 1877 genindførtes faget som obligatorisk i samtlige gymnasieklasser, og den hidtidige linie i fagets sigte blev brudt, idet anordningen di-

rette udtaler: »Denne Underviisning, hvis Formaal bør vaare ikke Opbyggelse, men Belæring Det anføres endvidere, at undervisningen skal gives » uden Lectielæsning eller Afslutning ved nogen Examen indenfor de lovbestemte ugentlige 30 Timer Hermed er i princippet skabt det grundlag, hvorpå også det moderne gymnasiums religionsundervisning hviler, nemlig at faget har status som kundskabsfag på linie med gymnasiets øvrige fag, men at der dog ikke afholdes eksamen i faget.

Med hensyn til fagets stilling som kundskabsfag bemærkes, at man således allerede i forrige århundrede for gymnasieskolens vedkommende klart har kunnet og villet knæsette dette princip, medens en tilsvarende klarhed om fagets sigte ikke har været opnået inden for folkeskolen.

I lov nr. 62 af 24. april 1903 om højere alment skoler m.m. opretholdes religion som obligatorisk fag i alle tre gymnasielinier, og eksamensfriheden bevares. Det fremgik af rigsdagens forhandlinger om denne lov, at man havde til hensigt at give stor frihed med hensyn til undervisningen, bl.a. stofvalg m.v., men at man var indstillet på at betragte kirkehistorie som en væsentlig del af faget.

Loven blev fulgt op af kongelig anordning nr. 260 af 1. december 1906 og kirke- og undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 265 af 4. december 1906 om undervisningen i gymnasiet. Herefter skal undervisningen i religion særlig hente sine emner fra disciplinerne bibelkundskab, den kristne kirkes historie og grundtræk af den kristelige etik. Det fremhæves, at »Med Hensyn til Undervisningsmaaden og Valget af Undervisningsstoffet i det enkelte skule Lærerne i øvrigt have fuld Frihed, idet Rette- snoren for deres Valg ene skal være Hensynet

til, hvad der efter deres bedste Skøn egner sig mest til at vække og fængsle deres Elevers Interesse«.

På dette grundlag udvikledes og fastlagdes fagets stofområde gennem de følgende årtier, siden 30'rne navnlig præget af lærebogsudgivelser, og tendensen er især gået i retning af afsvækning af det kirkehistoriske som stofområde. Der blev samtidig lagt større vægt på dokumenterende tekstlæsning.

Ved bekendtgørelse nr. 232 af 22. juli 1955 anbefaledes det, at man - udover de tre discipliner fra bekendtgørelsen af 1906 - » . . . såvidt tiden tillader det, inddrager stof fra den almindelige religionshistorie, ligesom det vil være naturligt, at emner fra den kristne troslære behandles«. Hermed er således de fremmede religioner inddraget i stofområdet.

B. Nugældende regler for religionsundervisningen i gymnasiet

Det nugældende grundlag for gymnasiets undervisning i religion er lov nr. 165 af 7. juni 1958 (bilag LA), der i § 4 udtaler, at der i gymnasieafdelingen skal gives undervisning i religion. Med hjemmel i lovens § 22 har undervisningsministeren givet nærmere regler om lovens gennemførelse.

Bekendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961 (bilag I.B) anbringer religion som fællesfag for gymnasiets linier, og den i bekendtgørelsens § 2 indeholdte normaltimeplan tillægger faget 1 ugentlig time i hver gymnasieklasse. § 3 udtaler, at formålet med religionsundervisningen er »at give eleverne kundskab om og forståelse af kristendommen og nogle ikke-kristne religioner. Undervisningen omfatter bibelkundskab, kirkehistorie, troslære, etik og religionshistorie. Af Det gamle Testamente læses mindst 400 vers og af Det nye Testamente mindst 600 vers.

Der afholdes ikke eksamen i faget«.

I bekendtgørelsens § 31 bemyndiges undervisningsinspektøren for gymnasieskolerne til at udsende de fornødne vejledende bestemmelser vedrørende bekendtgørelsens gennemførelse.

Disse bestemmelser foreligger i form af »Vejledende bestemmelser vedrørende undervisningen i gymnasiet« af november 1961 (bilag I.C). Det hedder i § 3 i disse bestemmelser, at faget religions formål er kundskabsmeddelelse og orientering. Undervisningen skal sigte imod at få eleverne til at se de religiøse forestillinger og udtryksformer i deres historiske sammen-

hæng og forstå deres betydning. Der angives herefter nogle vejledende principper for udvælgelsen af stof, og det anføres, at det generelt anbefales, » . . . at undervisningen, ikke alene i bibelkundskab, men også i de andre discipliner, i så vid udstrækning som muligt støtter sig til tekster Lærerens fulde frihed med hensyn til valg af undervisningsmetode understreges, men vejledningen nævner forskellige metoder som muligheder, der kan komme i betragtning.

Ved bekendtgørelse nr. 278 af 5. juli 1968 om midlertidig ændring af bekendtgørelse om undervisningen i gymnasiet (nødtidplanen) skete der for så vidt angår de 1. gymnasieklasser, der påbegyndte undervisningen i august 1968 med henblik på dimission i 1971, den ændring med hensyn til faget religion, at timeplanen, der bibeholdt det samlede timetal for faget, indeholdt 1 ugentlig time i 2. gymnasieklasse og 2 timer i 3. gymnasieklasse, medens faget udgik i 1. gymnasieklasse.

C. Religionsundervisningen i praksis i gymnasiet

Kommissionen har til brug ved sine overvejelser om fagets stilling i gymnasiet søgt at indhente oplysninger om, hvorledes de ovenfor omtalte regler for denne undervisning i praksis fungerer.

Det har vist sig særdeles vanskeligt at fremskaffe fyldestgørende oplysninger i denne retning. Oplysninger, der for andre fags vedkommende ville være ret let tilgængelige, findes for religions vedkommende kun med vanskelighed eller slet ikke. Årsagerne hertil synes navnlig at være følgende:

1) En stilling som fagkonsulent for religion i gymnasieskolerne er først oprettet fra november 1967. En beskrivelse af den faktiske undervisning i skolerne måtte naturligt i første række støtte sig på en sådan konsultants erfaringer gennem besøg på skolerne og på materiale tilvejebragt gennem konsulenten.

2) Fagets stilling som ikke-eksamensfag har naturligt bevirket en noget svigtende central kontakt med undervisningens stof og metoder, en kontakt, man i eksamensfagene for eksempel har gennem censorindberetninger.

3) En gennemført indberetningspligt for læsepena i faget, således som den eksisterer for andre fag er først indført i 1966-67.

4) Oplysninger, som man normalt ville kunne regne med at hente fra skolernes årsskrifter, foreligger ikke for alle skolers vedkommende, da direktoratet for gymnasieskolerne i 1966 har tilkendegivet over for skolerne, at årsskrifterne kun skal indeholde oplysninger om eksamenspensum.

5) Endelig må det erkendes, at der for alle fags vedkommende gør sig det forhold gældende, både i folkeskolen og i gymnasiet, at den traditionelle metodefrihed og valgfrihed med hensyn til lærebøger og stoftilrettelæggelse nedsetter muligheden for at få klarhed over, hvilket stof der gennemgås, og hvilke metoder der benyttes. Fagkonsulentens besøg i skolerne og drøftelse med lærerne, jfr. bilag I.D., skønnes vel at kunne formindske, men ikke at fjerne denne usikkerhed vedrørende undervisningen. Denne vanskelighed med hensyn til vurderingen af, hvorledes undervisningsplanen efterleves i praksis, gør sig i særlig grad gældende i faget religion, dels fordi meget historisk og ideologisk stof med føje kan blive og bliver inddraget i undervisningen, dels og ikke mindst fordi der ikke afholdes eksamen i faget.

6) I faget religion er der tale om et meget stort antal lærere, og fagkonsulenten har kun to ugentlige dage til sin rådighed.

1. Undervisningens indhold

En gennemgang af de indberetninger om undervisningen i faget religion, der fra skolerne er indsendt til undervisningsministeriet i sommeren 1967, og som omhandler de daværende 3. g. klassers tre gymnasieår, viser, jfr. bilag LE, følgende med hensyn til opfyldelse af bekendtgørelsens krav om læsning af bibeltekster:

Af gammeltestamentelige tekster, af hvilke bekendtgørelsen kræver 400 vers læst, havde 283 af 330 klasser læst 400 vers eller mere, 45 klasser havde læst mindre end 400 vers, og 2 klasser havde intet læst.

Med hensyn til tekster fra Det nye Testamente, for hvilke kravet er 600 vers., havde af de 330 klasser 278 læst 600 vers eller mere, 49 klasser havde læst mindre end 600 vers, og 3 klasser havde intet læst.

Det er endvidere oplyst, at 299 klasser af de 330 ud over den jødiske og kristne religion havde gennemgået fremmede religioner ud fra religionshistoriske tekstsamlinger, medens 265 klasser på tilsvarende måde havde gennemgået kirkehistoriske emner.

Dogmatik og etik var i de fleste klasser be-

handlet i sammenhæng med bibeltekster og/eller kirkehistoriske tekster.

Gymnasieskolernes Religionslærerforening har i 1967 blandt sine medlemmer indsamlet beskrivelser af undervisningens indhold og tilrettelæggelse i skoleåret 1965-66.

Det fremgår af de indkomne besvarelser, at der er endog særdeles stor forskel i denne henseende fra lærer til lærer. Som yderpunkter kan nævnes, at i et tilfælde har fremmede religioner og græsk filosofi optaget mere end halvdelen af undervisningstiden, medens hos en anden lærer en trediedel af tiden eller mere er anvendt til gennemgang af tekster fra Det nye Testamente. Man træffer tilfælde, hvor undervisningen tydeligt er centreret om aktuelt stof, medens den i andre tilfælde er anlagt ud fra idéhistoriske eller kirkehistoriske synspunkter. Det er således et særdeles broget billede, der aftegner sig, når det gælder en beskrivelse af religionsundervisningens indhold og tilrettelæggelse i gymnasieskolen. Det må anføres, at oplysningerne er af beskrivende art og ikke egner sig til statistisk bearbejdelse, og at fremstillingen ovenfor derfor kun kan belyse hovedindtrykket.

Det skal nævnes, at medlemmer af Seminarernes Religionslærerforening i 1967 har foretaget et rundspørge blandt lærerstuderende ved 5 seminarier om religionsundervisningen i deres gymnasietid. Det fremgik bl.a. heraf, at 25 % af de adspurgte mente, at religionstimerne var benyttet til andre fag, og at 25 % ikke havde anvendt en bibel til undervisningen.

Dette bekræftes ikke af de for kommissionen foreliggende oplysninger, men rummer utvivlsomt elevernes fornemmelse af en alt for spredt og ukoncentreret undervisning.

2. Arbejdsformer

Med hensyn til de anvendte arbejdsformer er forholdet det, at fagets nuværende stilling med 1 ugentlig time (bortset fra nødtidspens regler) i nogen grad indskrænker variationsmulighederne og af nogle lærere føles som en hindring i bestræbelserne for at frigøre sig fra klasseundervisningen og forelæsningsformen.

Det er på trods heraf kommissionens indtryk, bekræftet af den fagkonsulent, der er tiltrådt ved stillingens oprettelse den 1. november 1967, at der i de fleste tilfælde har været anvendt metoder som diskussioner mellem lærer og elever og mellem eleverne indbyrdes på grundlag af i fællesskab gennemarbejdede tekster af reli-

giøs eller historisk art. Der anvendes i et vist omfang gruppearbejde og elevforedrag.

3. Lærebøger

Som det fremgår af det foranstående, er det en generel tendens, at eleverne i religion stilles direkte over for uddrag af de forskellige religioners hellige skrifter. Spørgsmålet om lærebøger er derfor - omend stadig væsentligt - af noget svindende betydning. Gymnasieskolerne Religionslærerforening har på grundlag af de oplysninger, der var tilgængelige i skolernes årsskrifter, opstillet den i bilag I.F aftrykte liste over bøger, der er anvendt i gymnasieundervisningen i religion (idéhistorie) i skoleåret 1965-66.

Det vil af listen, der ikke er fuldstændig, ses, at disciplinen kirkehistorie ikke i særlig grad dominerer bogvalget. Det må i øvrigt ved bedømmelse af listen erindres, at den omfatter de bøger, der i årsskrifterne omtales som anvendt i religionsundervisningen, og at det ikke er muligt heraf at slutte, i hvilken grad disse bøger har været anvendt af eleverne.

Den tidligere nævnte udvikling i retning af at give tekstlæsningen større placering kan aflæses af bilag I.G. med underbilag, der angiver salgstillene for publikationer udgivet af Gymnasieskolerne Religionslærerforening. Det drejer sig overvejende om tekstsamlinger, og den stigende anvendelse aflæses tydeligt af salgstallene, også selv om det stigende elevtal tages i betragtning.

De i øvrigt anvendte bøger omfatter foruden lærebøger, der egentlig er beregnet til gymnasieundervisning i andre fag som for eksempel historie, en række udgivelser, der omfatter en langt større emnekreds end den, der traditionelt henhører under fagets discipliner. Man må formode, at flertallet af disse bøger har været anvendt på den måde, at tanker fra dem, dvs. tanker fra den almindelige kulturdebat, har været inddraget i undervisningen som oplæg til diskussioner o.l.

4. Lærerpersonalet

Med hensyn til sammensætningen af gymnasienes lærerstab i faget religion foreligger en undersøgelse foretaget af Gymnasieskolerne Religionslærerforening for skoleåret 1965-66. Denne undersøgelse er aftrykt som bilag I.H. Endvidere er som bilag LI og I.J aftrykt undersøgelser for skoleårene 1968-69 og 1969-70 foretaget af fagkonsulenten.

Det fremgår af undersøgelserne (bilag I.H afsnit A), at 81,6 % af timerne i 1965-66 læstes af cand. mag.'er i kristendomskundskab, cand. theol.'er og stud. theol.'er. Det tilsvarende tal for 1968-69 var 85,6% og for 1969-70 84,2 % (bilag II og J). Hvis man imidlertid ser på, hvor stor en del af timerne der læses af lærerkræfter, der ikke har deres egentlige arbejde i skolen, er forholdet det, at 32,3 o/o af timerne i 1965-66 (bilag I.H afsnit B), og 42 o/o af timerne i 1968-69 og 48,5 o/o af timerne i 1969-70 (bilag LI og J) blev bestridt på denne måde.

Den herskende lærermangel har inden for gymnasiets område med hensyn til religionsundervisningen medført lærerskift i særdeles stort omfang. Således havde af de 393 klasser, der dimitteredes med studentereksamen i 1968, 150 skiftet lærer en eller flere gange i gymnasietiden. Forholdet synes at være, at der hersker en tendens til at overføre de pædagogisk kvalificerede lærere til eksamensfagene, således at religionsundervisningen med henvisning til eksamensfriheden overlades til arbejdskraft, der som grundlag for undervisningen har en teologisk embedseksamen, men som savner uddannelse som lærere og en fast tilknytning til skolen.

D. Principielle synspunkter vedrørende faget religion i gymnasiet

1. I en skole, der som det danske gymnasium skal give en »fortsat almindelig undervisning« (der tillige giver det nødvendige grundlag for videregående studier), må lovens krav om undervisning i faget religion være selvfølgelig. At ordet »almindelig« under indtryk af et ændret syn på, hvilke værdier der må anses for bærende i samfunds- og kulturlivet, i dag kan virke forældet, ændrer ikke dette forhold. I den pædagogiske debat har udtrykket »fælles referensramme« i nogle tilfælde indtaget den plads, ordet »almindelig« tidligere udfyldte, men det skifte, der herved er markeret, giver ikke grundlag for en anden placering af faget end den nævnte. Religionens centrale stilling i forbindelse med tilblivelsen og den nærmere udformning af de forskellige kulturer i fortid og nutid både i og uden for Europa behøver næppe nærmere omtale. Viden om religion og religiøse fænomener i videre forstand er en forudsætning for forståelsen såvel af væsentlige dele af samfundslevet som af menne-

sket. Uden et sådant kendskab vil for eksempel centrale dele af historien og betydningsfulde sider af nutiden være vanskelige eller umulige at forstå og placere i deres rette sammenhæng. Dette gælder Europas politiske og kulturelle historie såvel som det religiøses betydning for den øvrige verden, herunder forståelsen af u-landsspørgsmålene.

2. Som tidligere nævnt har religionsundervisningen i den danske gymnasieskole siden 1877 hvilet på den grundtanke, at der skulle være tale om et rent kundskabsfag, »... ikke Opbyggelse, men belæring...«. Denne ret tidlige tilkendegivelse af, at forkyndelse ikke havde plads i undervisningen, har i øvrigt gennem årene betydet en roligere udvikling af faget i gymnasieskolen end i folkeskolen, hvor spændingerne mellem det forkyndende og det kundskabsmeddelende helt op til vor tid synes at have skabt vanskeligheder.

Lovgivningen har fastslået, at gymnasiets undervisning i religion skal holdes på det kundskabsmeddelende plan. Kommissionen finder denne bestemmelse rigtig. Efter kommissionens opfattelse må dette imidlertid medføre, at faget i højere grad end nu ligestilles med gymnasiets øvrige kundskabsfag, jfr. nærmere nedenfor.

3. Undervisningen i religion i skolen i almindelighed - både folkeskolen og gymnasiet - byder på særlige vanskeligheder, karakteristiske netop for dette fag. Dels er væsentlige dele af stoffet udpræget abstrakte, hvilket stiller store krav til lærerens tilrettelæggelse af arbejdet, dels vanskeliggøres indlevelsen i tankegangene - hvad enten det religiøse opfattes med sympati eller antipati - ved, at timerne er få og spredte. Endvidere møder eleverne i højere grad her end i andre fag med forudfattede meninger.

Specielt med hensyn til eleverne vil der i gymnasiet være særlige hensyn at tage, idet eleverne normalt ved indgangen til gymnasiet har gennemgået en udvikling, der på afgørende måde ændrer deres forudsætninger for at beskæftige sig med fagets problemer. Deres evne til at fatte abstrakte tankegange er i forhold til folkeskolealderen forøget betydeligt. De har normalt en stærkere lyst til at beskæftige sig med livsanskuelsesproblemer, og de har fået en stærkere vilje til selvstændig standpunkttagen. Denne standpunkttagen vil i mange tilfælde være præget af en stærk kritisk indstilling over for skolens undervisning. Disse forhold gør læ-

rerens arbejde med faget i gymnasiet særlig vanskeligt, men giver ham på den anden side også særlige muligheder.

4. De antydede vanskeligheder forstærkes yderligere af den sekulariseringsproces, der længe har gjort sig gældende i den kristelig-europæiske kulturkreds. Denne proces, der stadig er i gang, og hvorefter det religiøse i stigende grad i det daglige adskilles fra det verdslige, påvirker de i forvejen ofte kritisk indstillede elever i gymnasiealderen og får dem sandsynligvis til i endnu højere grad at føle sig fremmede over for fagets grundtanker.

De anførte synspunkter er efter kommissionens opfattelse af væsentlig karakter og må holdes i erindring, når der foretages en pædagogisk tilrettelæggelse af fagets stof, og når fagets hele status skal bedømmes.

5. Der har gennem de senere år - både i folkeskolen og i gymnasiet - været stadig stærkere tendenser til ikke at betragte fagene i skolen som isolerede enheder. Denne integrationstanke har fundet stærkest udtryk gennem folkeskolens indførelse af faget orientering. Også uden en formel sammensmeltning af fagene har der været konstateret et behov for større samarbejde mellem fagene og koordinering af undervisningen, for eksempel ved møder, hvor de enkelte klassers faglærere drøfter tilrettelæggelsen af arbejdet og samarbejdet.

Også faget religion må indgå i et sådant samarbejde. Specielt vil der naturligt kunne blive tale om samarbejde mellem religion på den ene side og historie, oldtidskundskab og geografi på den anden. I denne forbindelse må også nævnes fremstillingen i bogform af idéhistorien, hvortil alle fags lærere forudsættes at henvise.

Den tanke har været fremsat, at religionsundervisningen skulle kunne henlægges under fagene historie og geografi, idet det har været hævdet, at det religiøse herved ville blive placeret i sin »naturlige sammenhæng«. Kommissionen kan under henvisning til det ovenfor anførte om faget religions særlige placering i en almindennende skole ikke tilslutte sig denne tanke. Helt bortset fra, at en ændring på dette punkt måtte kræve en ændring af gymnasieloven, der i § 4 direkte nævner religion som et fag i gymnasiet, må det påregnes, at faget ved en sådan ordning ville få en uakceptabel betjening, allerede fordi hverken gymnasiets **historie**- eller geografilærere normalt har en uddannelse,

der sætter dem i stand til på forsvarlig måde også at varetage undervisningen i religion. Endvidere ville de religiøse emner ved en sådan placering blive anbragt mellem en række andre områder i fag, der i forvejen er belastet med et stort stof, og derved blive udsat for at få en ufyldstgørende behandling.

I denne forbindelse må også nævnes forholdet til disciplinen idéhistorie. Denne disciplin indførtes med Det nye Gymnasium i 1963 og er omhandlet i den gældende bekendtgørelses § 25. Der er ikke afsat timer på skemaet her til, men der skal til eleverne udleveres en bog, der gør rede for de ideer, der har spillet en væsentlig rolle i vor kultur. Selv om der ikke eksamineres i dette stof, forudsættes denne bog læst af eleverne i løbet af gymnasietiden, og det anbefales, at faglærerne i så vid udstrækning som muligt belyser de sider af fremstillingen, der har berøring med deres fag.

Det er klart, at religionsundervisningen har berøring med idéhistorien, eftersom idéhistorien for en stor del faktisk behandler religiøst stof. Kommissionen har derfor drøftet den mulighed, at religion og idéhistorie kunne kombineres.

Kommissionen har dog taget afstand fra denne tanke.

Som forskningsdisciplin lægger idéhistorie vægt på at markere sin egenart og selvstændighed over for beslægtede videnskaber som filosofihistorie og kulturhistorie og således også over for teologi og religionshistorie. Det vil derfor fra et idéhistorisk synspunkt være uhensigtsmæssigt at koble faget ensidigt sammen med faget religion. Omvendt ville - set fra religionsundervisningens side - en ensidig kombination med idéhistorie som fag være sagligt misvisende, fordi indførelse i religionernes brogede og mangeartede verden kræver et andet og meget mere vidtspændende grundlag end det, der kunne blive plads til i et kombineret fag: religion/idéhistorie.

Gymnasiets undervisning i religion har - og må have - teologi og religionshistorie som basisfag og er derfor nødt til med saglig strenghed at hente sit materiale og sine problemstillinger fra disse særlige basisfag. Faget må derfor nødvendigvis tilrettelægges som et selvstændigt fag, der er sig sin egenart i henseende til materiale, metode og mål bevidst. Dette fører ikke til en isolation af faget; tværtimod bliver det derved klart, at faget har berøringsflader til mange sider.

På denne baggrund finder kommissionen, at med det begrænsede timetal, der er til rådighed for religionsundervisningen, medens overhovedet ingen timer er afsat til undervisning i idéhistorie, vil en sammensmeltning med idéhistorie betyde, at det vil være umuligt at give en blot nogenlunde fyldestgørende undervisning i religion, også fordi et forsøg på at behandle blot en del af idéhistoriens mangfoldige og forskelligartede emner må antages at ville presse behandlingen af faget religion ud.

Det bemærkes i øvrigt, at en sådan sammensmeltning formentlig ville kræve en ændring af gymnasielovens § 4, og at det nu fastsatte timetal for religionsundervisning i gymnasiet må være minimum, hvis lovens krav om undervisning i religion skal anses for opfyldt.

6. Det er en forudsætning for en tilfredsstillende gennemførelse af undervisningen, at den bestrides af en lærerstab, der både fagligt og pædagogisk har den bedst mulige baggrund. Den til formålet bedst egnede læreruddannelse vil være eksamen fra det filosofiske/humanistiske fakultet med kristendomskundskab som hoved- eller bifag, således som i almindelighed forudsat i gymnasielovens § 16. Lærernes uddannelse er efter kommissionens opfattelse særlig vigtig i dette fag, der - selv om det drejer sig om kundskabstilegnelse - i mindre grad end de fleste andre fag kan og bør behandles på grundlag af foreliggende lærebogsmateriale.

Af samme grund vil hyppige lærerskift være til større ulempe her end i andre fag.

Det vil endvidere efter kommissionens opfattelse være rigtigt, at fagets lærere af hensyn til det ovenfor omtalte samarbejde mellem fagene i videst muligt omfang har deres hovedstilling i skolen, idet det nævnte samarbejde vanskeligt etableres, hvis læreren kun befinder sig på skolen i ganske få timer om ugen.

7. Religionsundervisningen består for en stor del i at arbejde med tekster af en ofte vanskelig tilgængelig karakter. Det er i denne forbindelse væsentligt, at der ikke er så lange mellemrum mellem timerne, at tankegangene glemmes. Man ønsker i denne forbindelse at pege på, at det muligvis kunne være ønskeligt at koncentrere fagets timer på kortere perioder.

8. Det er efter kommissionens opfattelse væsentligt, at faget på skolerne har eget faglokale med fornødent inventar, herunder håndbøger, kort og tekniske hjælpemidler.

Æ. Kommissionens bedømmelse af de gældende regler og praksis

1. Den gældende formålsbestemmelse for faget, således som den er udtrykt i § 3 i undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961 om undervisningen i gymnasiet, finder kommissionen i det væsentlige tilfredsstillende.

Man ønsker dog at bemærke, at den tid, der er til rådighed for undervisningen, efter kommissionens opfattelse ikke vil tillade, at eleverne når frem til en egentlig »forståelse« af kristendommen og nogle ikke-kristne religioner. Af samme grund finder man, at sigtet med undervisningen bør indskrænkes til kun at omfatte »væsentlige sider« af de nævnte religioner.

2. Med hensyn til undervisningens omfang i timetal har kommissionen ikke villet stille forslag til ændring.

Konsekvensen af det lave timetal må dog være, at undervisningen i gymnasiet koncentrerer om bestemte emneområder, og at man i øvrigt bygger på de kundskaber, specielt vedrørende kristendommen, som eleverne har opnået i folkeskolen.

Man lægger endvidere vægt på, at fagets formål indskrænkes som ovenfor under punkt 1 anført, således at der bliver et mere rimeligt forhold mellem timetal og stillede krav.

Kommissionen finder imidlertid - som berørt ovenfor under afsnit D. 7 - at det er uheldigt, at de få timer, der er tildelt faget, er spredt så meget, som det er tilfældet, selv efter nødplanen. Efter fagets tankevækkende karakter skønner man, at tidsspildet i undervisningen er for stort, idet en del af de spredte timer vil medgå for eleverne til at finde tilbage til den tankerække, der er grundlagt i den forrige time. En samling af religionstimerne, efter omstændighederne i dobbelttimer, samt koncentreret af timerne på kortere perioder med tilsvarende bortfald i andre perioder eller semestre ville efter kommissionens skøn forøge muligheden for at engagere eleverne - og i øvrigt også læreren - i stoffet. Man gør sig klart, at en sådan ordning vil stille store krav til læreren med hensyn til undervisningens tilrettelæggelse, men finder, at muligheden for variation af arbejdsformerne må være tilfredsstillende for læreren.

3. Kommissionen finder det uheldigt, at faget i bekendtgørelsens § 3 opdeles i særdiscipliner. Opdelingen i bibelkundskab, kirkehistorie, tros-

lære, etik og religionshistorie er af historisk oprindelse og kan på en uheldig måde binde undervisningen. Det afgørende må være, at undervisningen beskæftiger sig med de centrale problemer i religionerne. Af de foreliggende oplysninger, jfr. foran afsnit C. 1 (pag. 11) fremgår, at der allerede nu er en tendens til, at den i bekendtgørelsen af 6. september 1961 forudsatte opdeling af stoffet er opgivet i praksis.

4. Det findes ligeledes uheldigt, at stoffets omfang fastlægges med så store minimumskrav, som bekendtgørelsen fastsætter. En smidigere formulering ville give bedre mulighed for selvstændigt arbejde med problemerne for såvel elever som lærere.

5. Det er kommissionens indtryk, at undervisningen i religion i gymnasiet i væsentlig grad belastes af, at den i højere grad end noget andet fag bestrides af undervisere, der ikke har læreruddannelse, jfr. foran afsnit C. 4 og de dertil knyttede bilag. De foretagne undersøgelser viser, at skolerne gennemgående råder over et tilstrækkeligt antal såvel fagligt som pædagogisk kvalificerede lærere, jfr. særlig bilag I. I og J, men at disse kun i beskedent omfang underviser i faget. Dette hænger i væsentlig grad sammen med fagets stilling som ikke-eksamensfag. De kvalificerede lærere overføres som tidligere nævnt i stort omfang til eksamensfagene, idet de også er fagligt kvalificerede i disse fag. Dette indtryk bestyrkes af de usædvanligt høje tal for lærerskift i løbet af gymnasietiden, jfr. afsnit C. 4. Religion overlades herefter til arbejdskraft, som i de fleste tilfælde vel er kvalificeret, men savner pædagogisk skoling og endvidere mangler en fastere tilknytning til skolen. Dette forhold er navnlig en belastning for et fag, der har et lavt timetal.

6. Den omstændighed, at faget ikke som de øvrige kundskabsfag afsluttes med eksamen, medfører uden tvivl, at faget er udsat for nedvurdering blandt eleverne, der vel ofte føler religionstimerne som en slags hviletimer. En sådan indstilling, særlig hos elever, der er negativt indstillet over for faget, vil præge hele undervisningsatmosfæren i negativ retning. Dette vil naturligt modvirke lærernes inspiration og medføre, at undervisning i faget bliver mindre tiltrækkende for dem.

De vilkår, der gives undervisningen i religion

som det eneste eksamensfri læsefag, må betegnes som urimelige og uacceptable.

Skønt eksamenssystemet for tiden i betydeligt omfang er undergivet kritik, og skønt man heller ikke i kommissionen kan se bort fra fejl ved dette system, finder kommissionen herefter, alt taget i betragtning, at der bør indføres eksamen i gymnasiet i faget religion.

Ved eventuel indførelse af eksamen i faget bør der imidlertid lægges vægt på, at eksamensformen afstemmes efter fagets karakter, således at den lægges særlig vægt på forståelse og selvstændige overvejelser.

Kommissionen finder, at den allerede nu for HF praktiserede ordning bør lægges til grund også for eksamen i religion i gymnasiet.

7. Kommissionen finder, at den fastslåede metodefrihed for lærerne er værdifuld også for undervisning i religion, men er af den opfattelse, at den gældende undervisningsvejledning for faget af 1961 (jfr. bilag I. C) ikke er tilstrækkelig konkret affattet. Den meget brede beskrivelse af faget skønnes ikke at indeholde den nødvendige støtte for læreren i undervisningens tilrettelæggelse. Den gældende vejledning bør i øvrigt ajourføres, således at den kommer til at harmonere med de siden 1961 indvundne erfaringer, bl.a. derved, at den dokumenterende side af undervisningen fremhæves, at undervisningen bør lægges an på engagering af eleverne til selvstændig stofbehandling, og at det kommer til at fremgå af vejledningen, at formålet med undervisningen er, at eleverne ikke blot får orientering, men viden.

8. Efter den gældende lovs § 5 skal elever, der ikke tilhører folkekirken, helt eller delvis fritages for undervisning i religion, når deres forældre eller værger fremsætter forlangende derom.

Denne bestemmelse må logisk synes overflødig, da faget er anlagt som et rent kundskabsfag og i øvrigt ligestilles med gymnasiets andre fag. Det bemærkes i denne forbindelse, at obligatorisk religionsundervisning i gymnasiet ikke strider mod den her i landet gældende religionsfrihed. Kommissionen mener ganske vist, at man i overensstemmelse med den gældende lovgivning og opfattelse her i landet bør tage mest muligt hensyn til de enkelte elevers og forældres indstilling på dette område, men finder dog, at undervisningsfritagelsen i religion principielt bør bortfalde, hvis en ændring af gym-

nasieloven i øvrigt kommer på tale. En sådan ordning harmonerer med kommissionens opfattelse af, at faget religion så langt som muligt bør ligestilles med de andre fag. I øvrigt må deltagelse i undervisningen af elever med forskellig trosindstilling antages at fremme undervisningens alsidighed.

I denne forbindelse kan nævnes, at folketingsudvalget vedrørende læreruddannelsesloven i sin betænkning (F. T. 1965-66. Tillæg B, sp. 1044) har udtalt:

»Efter udvalgets opfattelse, som deles af ministeren, må uddannelsen af de lærerstuderende i faget kristendomskundskab sidestilles med deres uddannelse i de øvrige fag. Undervisningen i faget må derfor være kundskabsmeddelende, ikke forkyndende. Når arbejdet med faget foregår på et sådant grundlag, finder udvalget ikke anledning til, at der gives de studerende adgang til efter anmodning at blive fritaget for at deltage i undervisningen«.

Det står imidlertid kommissionen klart, at en konsekvent gennemførelse af, at alle elever i gymnasiet skal deltage i religionsundervisningen, næppe er mulig, idet der bør tages hensyn til elever, for hvem deltagelse i undervisningen, trods dens kundskabspræg, kan blive en alvorlig samvittighedsbelastning derved, at undervisningen bringer eleven i konflikt med det trosamfunds lære, som han tilhører.

En hertil sigtende dispensationsadgang bør udformes således, at der gives elever, som har et dokumenteret tilhørsforhold til et trossamfund, der enten ikke tillader eller i det enkelte tilfælde fraråder deltagelse i undervisningen, ret til fritagelse efter begæring.

9. Det føles af mange religionslærere som et stort savn, at der ikke i skolerne indrettes egentlige faglokaler i religion. Rent metodisk er læreren meget bundet, dersom han har sine timer i et normalklasseværelse, hvor der hverken findes kortmateriale, håndbøger eller tekniske hjælpemidler.

Enkelte skoler forsøger at skabe en art kombineret historie- og religionslokale, men erfaringsmæssigt bliver det ofte religion, der må opgive lokalet, hvis dette bliver overbelagt med timer. En noget bedre løsning opnås undertiden ved et kombineret oldtidskundskabs- og religionslokale; de lave ugentlige timetal synes at sikre, at begge fag kan få alle timer i faglokalet. Denne kombination forudsætter, at der findes gode depotrum, hvor det er muligt at op-

stille et fagbibliotek, da et enkelt faglokale ikke kan rumme fagbibliotek til to fag. Nye skoler har løst dette problem ved hjælp af de omtalte depotrum, men dette kan ikke gennemføres på skoler, der er bygget efter normalklasseprincippet.

Pædagogisk set er den bedste løsning, at faget har eget lokale, hvor håndbøger og fagbibliotek kan opstilles, således at forskellige opgaver kan løses i faglokalet enten på gruppebasis eller individuelt. Dette vil også medføre, at der kan skabes et milieu, der tilgodeser faget m.h.t. billedmateriale og opslagstavler.

10. Tilstedeværelsen af et omfattende litteraturmateriale samt A. V.-hjælpe midler m.v. er af stor pædagogisk betydning, selv om faget primært er et tekstlæringsfag.

11. Kommissionen har på grundlag af et udkast til betænkning haft en drøftelse med repræsentanter for Dansk Gymnasieelevers Sammenslutning (D.G.S.), hvis synspunkter er sammenfattet i det som bilag I. K aftrykte notat.

Man er enig med sammenslutningen i, at kommissionens forslag må betragtes i lyset af den gældende formålsbestemmelse for gymnasiet, der har dannet det naturlige grundlag for overvejelserne om denne skoleform; men en ændring af gymnasiets formålsbestemmelse har kommissionen efter kommissoriet ikke kunnet lade indgå som basis for sine drøftelser og ej heller fundet anledning til.

Bortset herfra må kommissionen stille sig tvivlende over for den tanke, at man ved tilrettelæggelsen af en ny gymnasieordning ville se bort fra de hensyn, der ligger bag placeringen af faget religion på gymnasieskolens læseplan.

Kommissionen har ikke kunnet følge D.G.S.'s ønske om, at religion erstattes med idéhistorie, jfr. betænkningens afsnit D. 5, pag. 14. Man må ligeledes tage afstand fra tanken om, at der bør lægges mindre vægt på kristendommen til fordel for en videre fordybelse i andre religioner, og man er af den opfattelse, at der med en undervisning, der ikke er af forkyndende art, ikke består den af de studerende nævnte fare for en kvalitetsmæssig diskriminering af religionerne imellem.

D.G.S. har henstillet, at faget stadig må indtage den særstilling med hensyn til karakterer og eksaminer, »som dets natur nødvendiggør«. Det er herved anført, at undervisningen i me-

get høj grad må tilrettelægges som en fri diskussion af eleverne og lærerne imellem og mellem eleverne indbyrdes. D.G.S. finder herefter, at indførelse af eksamen må befrægtes at medføre, at denne undervisningsform ikke vil blive benyttet.

Kommissionen er enig med D.G.S. i, at gymnasieeleverne ud fra en selvstændig stillingtagen og vurdering må have lejlighed til at diskutere både med lærerne og indbyrdes i timerne. Kommissionen finder imidlertid, at »den frie diskussion« i almindelighed vil blive for løs og uden undervisningsmæssig værdi, hvis den ikke er baseret på reel viden og på et fælles udgangspunkt. Diskussionen bør derfor normalt ske på baggrund af studium af tekster og andet dokumentarisk materiale.

Kommissionen kan ikke tiltræde det synspunkt, at den frie diskussion på basis af givne tekster skulle umuliggøre en eksamensordning. Kommissionen kan således ikke tiltræde den af de studerende anførte motivering for ønsket om at bibeholde fagets nuværende eksamensfri status, også fordi indvundne erfaringer fra HF synes at tale imod de studerendes synspunkt.

Kommissionen har bemærket sig, at de studerende vil gå ind for bibeholdelse af adgangen til fritagelse for deltagelse i religionsundervisningen for elever, der ikke er medlemmer af folkekirken, idet det hævdes, at undervisningen i praksis ikke vil kunne holdes på det ikke-forkyndende plan.

Dette argument anser kommissionen ikke for holdbart. Med anden begrundelse finder kommissionen imidlertid, at en begrænset dispensationsadgang bør opretholdes, jfr. afsnit E. 8, pag. 16.

F. Resumé af kommissionens konklusioner

Under henvisning til det ovenfor anførte stiller kommissionen følgende forslag til ændringer i de for gymnasieskolen m.v. gældende regler med henblik på en styrkelse og forbedring af undervisningen i faget religion, idet det betones, at faget efter kommissionens opfattelse bør bevares som et selvstændigt fag og ikke sammenlægges med andre fag eller discipliner, at faget fortsat bør anlægges som et kundskabsfag, og at faget i videst muligt omfang bør ligestilles med andre fag:

1. Undervisningens formål indskrænkes til, at der skal gives eleverne kundskab om væsentlige sider af kristendommens og andre religioners

indhold og fremtrædelsesformer i fortid og nutid og deres forhold til andre livsopfattelser.

Den hidtidige opdeling af faget i forskellige discipliner bør opgives og tekstlæsnings centrale stilling fremhæves.

Den hidtidige faste binding til antallet af læste vers i henholdsvis GT og NT bør forlades. En minimumsgrænse på i alt 125 normalsider læsestof anses for passende, heraf mindst en trediedel fra NT.

2. Kommissionen foreslår indført mundtlig prøve i faget religion samt årskarakterer i faget på linie med de øvrige fag.

Prøven foreslås tilrettelagt på tilsvarende måde som prøven i kristendomskundskab ved højere forberedelseseksamen, således at der gives et spørgsmål i en ulæst tekst, valgt således, at det er muligt at inddrage læst stof i eksaminationen.

Eksaminanderne bør have en passende forberedelsestid, der efter kommissionens opfattelse kan sættes til ikke under 15 minutter, uanset at tiden ved højere forberedelseseksamen er noget længere. Under denne forberedelse må eksaminanderne kunne benytte egne medbragte notater fra undervisningen, og de må have adgang til at benytte de bøger, der har været anvendt i undervisningen.

Ved eksaminationen må der navnlig lægges vægt på, at eksaminanderne får lejlighed til at redegøre for egne overvejelser og resultater fra tekstgennemgangen, om ønsket med brug af de notater, der eventuelt er gjort i forberedelsestiden.

Eksaminationen foreslås sat til normalt 20 minutter.

3. De af undervisningsinspektøren for gymnasieskolerne udfærdigede Vejledende bestemmelser vedrørende undervisningen i gymnasiet af november 1961 foreslås ajourført i overensstemmelse med den undervisning, der skønnes at have udviklet sig i faget religion gennem de senere år. Der tilsigtes ikke herved indført en principiel ændring med hensyn til fagets stof eller arbejdsmetode, men det foreslås, at der gives mere konkret vejledende regler om stofvalget. Med henblik på fagets ligestilling med

de øvrige eksamensfag foreslås, at de i vejledningen indeholdte henvisninger til metodiske problemer udgår.

4. Det foreslås, at timerne koncentrerer sig i gymnasieforløbet.

5. Da der skønnes at være fornøden faguddannet arbejdskraft i faget, jfr. bilag I.J., bør det fra ministeriet tilkendegives, at dispensationsbestemmelsen i lovens § 16 ikke vil blive anvendt, medmindre ganske særlige omstændigheder foreligger, samt at der ved direktoratets godkendelse af fag- og timestfordelingsplanerne lægges vægt på, at en ved skolerne tilstedeværende religionsuddannet lærerkraft ikke erstattes af i så henseende ukvalificeret lærerkraft.

6. Det foreslås, at det slås fast, at man allerede ved planlægningen af nye gymnasieskoler bør påregne etablering af faglokale til religion. I ældre skoler bør et sådant lokalt indrettes, for så vidt timetallene i øvrigt ikke taler derimod. Hvis et selvstændigt lokalt indrettes, bør i hvert fald tilstrækkelige depotrum for faget indrettes.

7. Det bør i de faglige foreninger tages op til drøftelse, hvilken litteratur og andre undervisningsmidler der bør være til rådighed på skolecentraler, i fællessamlinger samt på de enkelte skoler. Fagkonsulenten bør deltage i disse drøftelser.

8. Det foreslås, at adgangen til undervisningsfritagelse i religion i princippet bortfalder, jfr. nærmere herom afsnit E.8, pag. 16, hvis en ændring af gymnasieloven i øvrigt kommer på tale.

9. Fagets placering i et eventuelt fremtidigt tilvalgsgymnasium har været drøftet i kommissionen. Da planerne om et sådant gymnasium endnu er uklare, har kommissionen kun kunnet beskæftige sig med de principielle retningslinier. Der er enighed om, at den viden, der meddeles inden for fagets område, er af så væsentlig almen betydning, at faget bør være fælles for alle, der vil tage studentereksamen.

KAPITEL II

Studentereksamen ved statsanerkendte kursus samt for privatister

Bestemmelserne om studentereksamen ved eksamenskommission findes i § 19, jfr. § 22, i loven af 1958 om gymnasieskoler, jfr. bilag I.A., sammenholdt med undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 125 af 22. april 1964, jfr. bilag H.A.

Det fremgår af bekendtgørelsens § 4, at der for undervisningen på kursus med hensyn til formål og indhold gælder samme bestemmelser som for gymnasieundervisningen, dvs. bekendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961, med undtagelse af bl.a. reglerne om religion.

Tanken med denne ordning er, at de pågældende kursister ved opnåelse af studentereksamen skal anses for ligestillede med studenter fra gymnasier.

Kommissionen finder på denne baggrund, at faget religion i princippet ikke bør være undtaget ved kursus eller studentereksamen for kursister og privatister, men må anse det for rigtigt, at faget religion optages ved studenterkursus og kursuseksamen og dermed placeres

helt på linie med de øvrige fag, ligesom det i kapitel I afsnit D.2 og E.6 pag. 13 og 15 er foreslået for gymnasiernes vedkommende.

Kommissionen gør sig klart, at en umiddelbar indføring i kursussekema og -eksamen af faget religion vil virke byrdefuldt for de studerende, hvis studium i forvejen kræver en særlig stor arbejdsindsats.

Kommissionen har således forståelse for den af Landssammenslutningen af Kursusstuderende (LAK) i et møde med kommissionen tilkendegivne vægning mod optagelse af faget religion ved kursuseksamen, jfr. punkt 3 i sammenslutningens bemærkninger af 17/12 1969, optaget som bilag II.B.

Kommissionen finder imidlertid, at der bør tilstræbes en sådan harmonisering med studentereksamen ved gymnasierne, at de kursusstuderende ikke bliver ringere stillet end gymnasieeleverne, ikke mindst af hensyn til senere studier.

KAPITEL III

Højere forberedelseseksamen og undervisningen på kursus til denne

1. Højere forberedelseseksamen blev indført ved lov nr. 236 af 8. juni 1966. Undervisningen strækker sig over 2 år, inddelt i 2X2 semestre. Det fremgår af lovens § 2, at undervisningen til denne eksamen bl.a. omfatter kristendomskundskab, og af § 7, at eksamen også omfatter dette fag, jfr. bilag III.A.

Nærmere regler om eksamen og undervisningen på kursus hertil er givet i undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 48 af 28. februar 1967, jfr. bilag III.B.

Kristendomskundskab er herefter et fællesfag for alle elever, dog at elever, der ikke tilhører folkekirken, efter anmodning fritages for undervisningen og for prøve i faget.

Timeplanen på kursus omfatter 2 ugentlige timer i hvert af studiets tre første semestre, jfr. bekendtgørelsens § 3, stk. 2.

Ifølge § 20 er formålet med kristendomsundervisningen at give eleverne kendskab til

- 1) Væsentlige sider af den bibelske litteratur, dens tidshistoriske baggrund, dens litterære særart og dens tankeindhold.
- 2) Hovedtræk af kristendomsforståelsen gennem tiderne, herunder de vigtigste trossamfunds opfattelse i nutiden.
- 3) Ikke-kristne religioner samt areligiøs og anti-religiøs livsholdning.

Ifølge bekendtgørelsens § 20, stk. 3, afholdes mundtlig eksamen over et spørgsmål med en ikke-læst tekst, et billede eller et kort som grundlag. Spørgsmålene vælges således, at læst stof inddrages i eksaminationen. Der gives eksaminanden en forberedelsestid med hjælpemidler. Forberedelsestiden og eksaminationstiden er ifølge eksamensskema, udsendt af direktoratet for gymnasieskolerne og HF til januareksamen 1969, fastsat til 20 minutter (3 i timen).

Eksamen i faget kristendomskundskab til

højere forberedelseseksamen er hidtil kun afholdt 2 gange, i januar 1969 og januar 1970.

Bekendtgørelsens § 11 giver mulighed for specialeskrivning i to af de fag, i hvilke der er mundtlig eksamen. Kommissionen finder det bemærkelsesværdigt, at 37 o/ø af de HF-studerende i 1969 og ca. 40 % i 1970 valgte at skrive speciale i kristendomskundskab.

2. Kommissionen finder principielt, at formålet med undervisningen i kristendomskundskab på kursus til HF bør formuleres på samme måde som for gymnasiets vedkommende, jfr. kapitel I afsnit E.1, pag. 15 og afsnit F.1, pag. 17. Det bør efter kommissionens umiddelbare opfattelse ved revisionen af loven i 1972/73 og de dertil knyttede administrative forholdsregler tilstræbes, at der skabes størst mulig lighed mellem de to skoleformers læseplaner med hensyn til beskrivelsen af stoffet og dettes opdeling.

I denne henseende har kommissionen mærket sig, at undervisningsvejledningen i bekendtgørelsens § 20 indeholder en betydelig mere specificeret opdeling af emner, end kommissionen har fundet det rigtigt, for så vidt angår undervisningen i religion i gymnasiet, jfr. kapitel I afsnit E.3, pag. 15 og afsnit F.1, pag. 17.

Ligesom det er foreslået med hensyn til faget religion i gymnasiet, jfr. kapitel I afsnit E.8, pag. 16 og F.8, pag. 18, finder kommissionen, at hjemmelen til fritagelse for deltagelse i undervisning og prøve for elever, der ikke er medlemmer af folkekirken, principielt bør ophæves for HF-studerendes vedkommende *)

Som det fremgår af det foran i kapitel I af-

*) Af de elever, der indstillede sig til eksamen i januar 1970, var 78 (5,4 %) fritaget for undervisning og prøve i kristendomskundskab.

snit E.6, pag. 15-16 anførte, er det kommissionens indtryk, at erfaringerne fra de første prøver for HF-studerende i kristendomskundskab er så gode, at man anser det for rigtigt at foreslå prøve og samme eksaminationsform i gymnasiet, idet kommissionen dog har ment, at forberedelsestiden for eksaminationen i gymnasiet kan fastsættes til »ikke under« 15 minutter og eksaminationstiden til »normalt« 20 minutter.

Imidlertid finder kommissionen ikke, at det vil være rigtigt allerede på nuværende tidspunkt at fremkomme med egentlig indstilling om ændring vedrørende læseplan eller prøve for HF vedrørende kristendomskundskab. Det synes rigtigt, at yderligere erfaringer indvindes, inden forslag til revision af loven i folketingsåret 1972/73 skal foreligge.

3. Medens kommissionen har arbejdet, har »Det rådgivende udvalg for de gymnasiale uddannelser« foranlediget nedsat et udvalg til revision af uddannelsen til højere forberedelseseksamen med henblik på en pædagogisk ajourføring og med henblik på 5-dages ugens indførelse. Det af dette udvalg nedsatte underudvalg, som kommissionen har været i kontakt med, og som har haft til opgave at vurdere undervisningen i faget kristendomskundskab på kursus til HF, har på basis af erfaringer fra første årgangs undervisning og eksamen stillet forslag til revision af bekendtgørelsen af 28/2 1967, således at pensakravene under hensyn til nedskæringen med 1 semestertime begrænses på nogle af de i bekendtgørelsen omhandlede undervisningsområder.

Underudvalget har endvidere foreslået formålsbeskrivelsen for faget ændret under hensyntagen til den af nærværende kommission udarbejdede formålsbestemmelse for gymnasiet.

Underudvalget har yderligere ønsket at præcisere, at tekstlæsningen inden for alle emneområder er det primære, således at lærebøger alene opfattes som hjælpemidler i undervisningen.

Der antages således på væsentlige punkter at blive forslået en koordinering af undervisningen på kursus til HF og undervisningen i gymnasiet i overensstemmelse med kommissionens almindelige synspunkter.

Kommissionen har dog forstået, at det nævnte underudvalg ønsker et bredere indhold af fagområdet, bl.a. derved, at »andre livsopfattelser« placeres på linie med kristendommen og andre religioner.

Kommissionen finder herved anledning til at advare imod, at stofområdet således udvides, idet man anser det for urealistisk med det begrænsede og i øvrigt nedskårne timetal at lægge op til, at der kan bibringes eleverne kendskab, endsige kundskaber, blot nogenlunde svarende til det forudsatte store og forskelligartede stofområde. Som det fremgår af kapitel I afsnit E.1 og 4, pag. 15, har kommissionen fundet det rigtigt snarere at nedsætte fordringerne til eleverne i gymnasiets religionsundervisning.

Kommissionen finder det imidlertid forståeligt, at underudvalget har ønsket en bredere formuleret formålsbestemmelse end den for gymnasiet gældende i betragtning af, at de HF-studerende ikke har de samme muligheder for at arbejde med idéhistorie som gymnasieeleverne, og at det derfor kan være nærliggende særlig at henlede opmærksomheden på muligheden for, at man i faget kristendomskundskab kan beskæftige sig med tekster af bl.a. idehistorisk art.

Kommissionen har endvidere forstået, at nævnte underudvalg principielt har lagt vægt på i det væsentlige at bevare den i § 20, stk. 2, i den nugældende bekendtgørelse af 28/2 1967 fastlagte stærkt specificerede inddeling af stoffet i emner og emnegrupper.

Kommissionen kan se det rimelige i, at emnerne indtil videre er defineret mere præcist end for gymnasiets vedkommende, jfr. kapitel I afsnit E.3, pag. 15, da der ikke findes den samme tradition med hensyn til stofudvælgelsen på de nyoprettede HF-kurser.

4. Kommissionen har, som det fremgår af foranstående, i øvrigt ikke fundet det rigtigt at gå ind i dyberegående undersøgelser med hensyn til undervisningen i kristendomskundskab på HF-kurser og fremkommer således ikke med en indstilling om ændringer af undervisningstiden eller om sikring af større overensstemmelse mellem denne undervisning og religionsundervisningen i gymnasiet end den, der er omtalt foran.

Kommissionen ønsker i denne forbindelse at fremhæve, at der muligt kan opnås fordele ved, at religionsundervisningen i de to skoleformer i hvert fald en tid endnu er anlagt forskelligt, idet man ikke kan se bort fra, at der på denne måde kan indvindes værdifulde erfaringer - ofte gennem de samme lærere - ved en sammenligning af undervisningen i de to skoleformer.

KAPITEL IV

Kommissionens forslag

1. *Forslag til ændring
af*

undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961 om undervisningen i gymnasiet.

Bekendtgørelsens § 3 formuleres således:

»§ 3. Religion.

Undervisningen har til formål at give eleverne kundskab om væsentlige sider af kristendommens og andre religioners indhold og fremtrædelsesformer i fortid og nutid, også i deres forhold til andre livsopfattelser.

Undervisningen skal i videst muligt omfang bygge på tekster, evt. suppleret med andet dokumentarisk materiale. Der læses i alt mindst 125 ns. tekster, heraf mindst en tredjedel fra Ny Testamente. De øvrige tekster, der vælges til gennemgang af kristendommen, bør udtages således, at både ældre og nyere er repræsenteret. Jødedommen behandles fortrinsvis på grundlag af gammeltestamentlige tekster. De ikke-kristne religioner bør ligeledes overvejende belyses ved tekster fra disse religioners hellige skrifter.«

2. *Forslag til ændring
af*

undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 293 af 6. september 1961 om fordringerne ved og eksamensopgivelserne til studentereksamen.

a. I bekendtgørelsens afsnit I. Bestemmelser angående de enkelte fag, indføres en ny § med følgende formulering:

»§ .. Religion.

Prøven er mundtlig.

Der gives eleven et spørgsmål i en ulæst tekst, evt. suppleret med billed- eller kortmateriale. De forelagte tekster må være valgt således, at de belyser væsentlige træk af det om-

råde, de repræsenterer, og de må på rimelig måde være fordelt over hele det læste pensum. Det skal endvidere være muligt ud fra den forelagte tekst at inddrage læst stof i eksaminationen.

Der give en forberedelsestid på ikke under 15 minutter. Til forberedelsen må eksaminanden medbringe egne notater fra undervisningen. Han/hun skal i forberedelsestiden have adgang til at benytte de bøger, der har været anvendt i undervisningen. Notater fra forberedelsestiden medbringes ved eksaminationen.

Eksaminationstiden er normalt 20 minutter, dvs. 3 eksaminander i timen.

Det må være lærerens opgave at stille krav til eksaminanderne i overensstemmelse med den undervisning, der er givet, men der må lægges afgørende vægt på, at eksaminanden får lejlighed til at redegøre for sine egne overvejelser, især de resultater, han/hun er nået frem til under forberedelsestiden vedrørende tekstens (materialets) indhold, tankegang og litterære egenart samt dens placering i forhold til centrale begreber i den pågældende religion eller tænkning.«

b. Alle paragrafnumre i bekendtgørelsen forskydes.

c. I den nye § 19 (tidl. § 18) bortfalder ordene »1. religion«.

Paragraffen får herefter følgende formulering:

» § 19. Der afholdes ingen prøve i:

1. legemsøvelser, men der sluttet med en opvisning,
2. kunstbetonede fag (musik samt formning og kunstforståelse), men der afholdes en koncert eller udstilling i forsårshalvåret,
3. idéhistorie, men der kan i andre fag stilles spørgsmål, som har tilslutning til idéhistorie.

3. Forslag til ændring af

undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 123 af 20. april 1964 om eksamensordningen og karaktergivning m.v. ved studentereksamen og i gymnasiet.

a. I § 20, stk. 2, ændres ordene »Læreren i et fag, hvori der skal eksamineres ...« til »Læreren i et sprogfag, hvori der skal eksamineres ...« Stykket udvides med følgende tilføjelse:

»Med hensyn til spørgsmålene i ulæste tekster i faget religion skal lærer og censor forholde sig som i fag, hvor der eksamineres i et opgivet pensum. Spørgsmålene i religion bør udvide en vis spredning svarende til det i gymnasiets løb læste stof.«

b. I § 24, stk. 2, udgår ordene »undtagen i religion«, hvorefter formuleringen bliver:

»Årskarakterer gives for alle fag og for orden med de i årets løb udførte skriftlige arbejder ...«

c. I § 26, stk. 1, udgår ordet »religion«, hvorefter formuleringen bliver:

»Eksamenskarakterer gives i alle fag med undtagelse af legemsøvelser, musik ...«

4. Forslag til ændring af

undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 125 af 22. april 1964 om studentereksamen ved statsanerkendte kursus og for privatister.

a. I § 4 indføjes efter ordene »bekendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961« ordene »med senere ændringer«.

Endvidere udgår tallet »3« og ordet »religion«.

§ 4, 1. punktum, får herefter følgende ordlyd:

»§ 4. Om undervisningens formål og indhold gælder bestemmelserne i afsnit II i bekendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961 med senere ændringer om undervisningen i gymnasiet med undtagelse af §§ 20, 22 og 23 (om legemsøvelser, kunstbetonede fag og musik som speciale på den nysproglige gren)«.

b. I § 9 indføjes efter ordene »bekendtgørelse nr. 293 af 6. september 1961« ordene »med senere ændringer«.

5. Forslag til vejledende bestemmelser.

§ 3 i »Vejledende bestemmelser vedrørende undervisningen i gymnasiet«, udsendt i 1961 i henhold til § 31 i undervisningsministeriets be-

kendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961, formuleres således:

»Fagets formål er at give eleverne viden om såvel kristendommen som ikke-kristne religioner. Undervisningen må bygge på tekster, hvoraf en væsentlig part hentes fra religionernes hellige skrifter. Disses tilblivelse, kanondannelse og kildeforskning behandles ikke som selvstændige emneområder, men bringes på bane i passende sammenhænge. Nutidigt stof bør også inddrages i timerne til belysning af religionernes aktuelle fremtræden og betydning for samtiden.

Læreren må gøre sig klart, at medens hans holdning til stoffet ofte vil være bestemt af hans studier af fagets forskellige discipliner, vil elevernes udgangspunkt være deres - oftest vage — forestillinger om begrebsforhold såsom Gud/menneske, tro/viden, tro/gerninger, synd/nåde, skyld/tilgivelse, frelse, samvittighed/ansvar, død/evigt liv, kult/gudstjeneste, kirke, kirke/samfund (stat), autoritet/frihed, guddommeligt og menneskeligt lov. Det bliver da lærerens opgave ud fra teksterne at lade eleverne konstatere disse begrebs og problemstillinger konkrete historie og aktuelle grundlag.

Ikke-kristne religioner.

Ved gennemgangen må det være væsentligt at belyse, hvorledes religiøse fænomener og forestillinger manifesterer sig i forskellige samfundsstrukturer. Såvel fortidige som nutidige religioner kan behandles i undervisningen, dog således, at der lægges størst vægt på de levende religioner, så eleverne kan få indblik i nogle af de ikke-europæiske kulturer og religionens betydning for det pågældende samfund. Det vil være rimeligt at vælge forholdsvis få religioner, således at en nogenlunde indgående behandling kan sikres.

Jødisk religion.

Det gamle Testamente må her være grundlaget, selv om andre skriftlige kilder (eventuelt arkæologisk materiale) fra Palæstina og dermed beslægtede kulturkredse kan inddrages i gennemgangen.

Hovedvægten bør lægges på tekster, der belyser jødernes forståelse af folkets og menneskehedens historie som stedet for Guds åbenbaring. Et kort rids af Israels historie vil være nødvendigt som baggrund for forståelsen af de læste tekster.

Kristendommen.

Ny Testamente er hovedkilden. Teksternes tilblivelseshistorie bør belyses i korte træk, og læreren må ved behandlingen af teksterne søge at give eleverne indblik i de vigtigste tekstproblemer, som nutidig ny-testamentlig forskning møder.

Læreren bør ved valget af tekster sørge for, at forestillinger og begreber, der er centrale for kristen tro, bliver inddraget i undervisningen.

Til yderligere belysning af kristendommen vælges tekster eller andet kildemateriale, der viser, hvordan urmenighedens forkyndelse er blevet opfattet på forskellige tidspunkter inden for kirkens historie, eventuelt i forskellige nutidige kirkesamfund. I denne forbindelse kan tekster, der har deres oprindelse i den sekulære verden, læses til belysning af den spænding og

inspiration, der er opstået og opstår ved kristendommens møde med ikke-kristne livsanskuelser.

Det anbefales, at læreren, ud over den nødvendige planlægning af undervisningen sammen med eleverne, drøfter sine planer med lærere i andre fag. Herved muliggøres en større uddybning af enkelte emner, end det begrænsede timetal ellers tillader.

Der bør findes faglokaler for religionsundervisningen, så forskellige undervisningsmetoder kan anvendes. Håndbøger bør være til rådighed i faglokalet til brug ved gruppearbejde og individuelle studier.

Faget frembyder rig mulighed for anvendelse af A.V.-midler som et pædagogisk værdifuldt element til forståelse af religionernes verden.

BILAG

Bilag I. A.

Ekstrakt af lov nr. 165 af 7. juni 1958 om gymnasieskoler

§ 2, stk. 2 og 3

Gymnasieafdelingen giver i tilslutning til 2. realklasse gennem 3 etårige klasser en fortsat almindennende undervisning, som tillige giver det nødvendige grundlag for videregående studier og slutter med en prøve (studentereksamen). Undervisningen skal kunne gives på delvis forskellige linjer, som benævnes efter de undervisningsfag, der giver hver enkelt linje dens særpræg.

Undervisningsministeren fastsætter de nærmere regler om linjedelingen.

§ 4

I gymnasieafdelingen skal der - med forskel efter de forskellige linjer - gives undervisning i religion, dansk med norsk og svensk, engelsk, tysk, fransk, latin, græsk, oldtidskundskab, historie, geografi, biologi-fysiologi, fysik og kemi, matematik, legemsøvelser og musik. Endvidere gives der eleverne erhvervsorientering.

Undervisningsministeren fastsætter de nærmere regler om de enkelte fags indhold, omfang og placering på de forskellige linjer, ligesom der efter nærmere af ministeren fastsatte regler skal kunne gives undervisning i andre fag.

§ 5

Elever, der ikke tilhører folkekirken, skal helt eller delvis fritages for undervisning i religion, når deres forældre eller værger fremsætter forlangende derom.

§ 16

Det er en betingelse for ansættelse - ved private gymnasieskoler: anerkendelse — som adjunkt, lektor eller rektor ved en gymnasieskole,

at vedkommende har bestået skoleembedseksamen eller har taget magisterkonferens. Når omstændighederne taler derfor, kan dog ansøgere, der har bestået anden afsluttende embedseksamen fra universiteterne eller fra den polytekniske læreanstalt, Danmarks tekniske højskole, eller som har gennemført anden tilstrækkelig uddannelse, ansættes i disse stillinger.

§ 19

For dem, der ønsker at underkaste sig studentereksamen uden at opfylde betingelserne for at indstilles som skoleelever ved en eksamensberettiget skole, afholdes eksamen ved en af ministeren nedsat eksamenskommission.

Statsanerkendelse af private kursus, der forbereder elever til studentereksamen for eksamenskommissionen, meddeles i overensstemmelse med de derom givne regler, for tiden lov nr. 273 af 24. maj 1948 om statstilskud til private statsanerkendte studentereksamenskursus.

§ 22

Undervisningsministeren bemyndiges til at fastsætte de nærmere bestemmelser angående lovens gennemførelse, herunder:

1. Om linjedelingen og om indholdet og omfanget af undervisningen i hvert enkelt fag i gymnasieafdelingen, jfr. § 2, stk. 3, og § 4, stk. 2.
2. Om fordringerne og eksamensopgivelserne til studentereksamen, om karaktergivning og censur samt om bortfald af prøve i et vist antal fag m.v.
3. Om reglerne for optagelse i 1. gymnasieklasse, jfr. § 14, stk. 2.

**Ekstrakt af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961
om undervisningen i gymnasiet**

§ 3: Religion

Formålet med undervisningen er at give eleverne kundskab om og forståelse af kristendommen og nogle ikke-kristne religioner.

Undervisningen omfatter bibelkundskab, kirkehistorie, troslære, etik og religionshistorie. Af Det gamle Testamente læses mindst 400 vers og af Det nye Testamente mindst 600 vers.

Der afholdes ikke eksamen i faget.

§ 25: Idéhistorie

Både af hensyn til gymnasiets almindelige formål og af hensyn til, at dets undervisning skal forberede til videregående studier, er det af betydning, at eleverne får mulighed for at se samspillet mellem fagene og det historiske perspektiv bag såvel fortidige som aktuelle problemstillinger. Til støtte herfor skal eleverne have en bog, som gør rede for de idéer, der har

spillet en væsentlig rolle i vor kultur. Denne bog forudsættes læst af eleverne i løbet af gymnasietiden, og det anbefales, at faglærerne i så vid udstrækning som muligt belyser de sider af fremstillingen, som har berøring med deres fag.

Der skal ikke eksamineres specielt i dette stof til eksamen.

§ 28

De årlige fag- og timestfordelingsplaner skal godkendes af undervisningsinspektøren for gymnasieskolerne.

§ 31

Undervisningsministeren bemyndiges til at udsende de fornødne vejledende bestemmelser vedrørende gennemførelsen af denne bekendtgørelse.

Ekstrakt af Vejledende bestemmelser vedrørende undervisningen i gymnasiet. 1961

I henhold til § 31 i undervisningsministeriets bekendtgørelse om undervisningen i gymnasiet af 6. september 1961 udsendes herved følgende vejledende bestemmelser vedrørende undervisningen i gymnasiet.

§ 3: Religion

Fagets formål er kundskabsmeddelelse og orientering. Undervisningen skal sigte imod at få eleverne til at se de religiøse forestillinger og udtryksformer i deres historiske sammenhæng og forstå deres betydning.

Som grundlag for kendskabet til kristendommen gennemgås et udvalg af bibelske tekster.

De afsnit, der læses af Det gamle Testamente, bør vælges således, at de belyser centrale israelitiske forestillinger og tanker, som har særlig betydning for kristendommen.

Indenfor Det nye Testamente bør læses væsentlige udtog af evangelierne og kortere uddrag af de øvrige skrifter. Også det videnskabelige arbejde med udforskningen af Det nye Testaments tilblivelse bør belyses i hovedtræk.

I fortsættelse af arbejdet med de bibelske tekster gennemgås vigtige opfattelser af kristendommen i fortid og nutid. Der skal ikke tilstræbes nogen kronologisk oversigt, men man bør søge at vise, hvordan kristendommen er forstået gennem skiftende tider, og hvilken betydning dette har haft i kirke- og samfundsliv.

Dogmatiske og etiske emner kan behandles i tilknytning til det læste stof eller selvstændigt.

Den almindelige religionshistorie belyses ved gennemgang af nogle ikke-kristne religioner efter lærerens valg, f.eks. primitiv religion, indiske religionsformer, parsismen og muhamedanismen.

Generelt anbefales det, at undervisningen, ikke alene i bibelkundskab, men også i de andre discipliner, i så vid udstrækning som muligt støtter sig til tekster; således bør de ikke-kristne religioner fortrinsvis gennemgås på grundlag af deres egne hellige skrifter.

Med hensyn til undervisningsmetode har læ-

rerens fuld frihed. Som muligheder, der kan komme i betragtning, skal særlig nævnes: lærerens eller en elevs foredrag, suppleret med tekstlæsning i klassen og fælles drøftelse; gennemgang af en tekst, som eleverne har læst hjemme; benyttelse af en kortfattet grundbog, hvori alle har læst et afsnit, som drøftes i timen, efter at det er udbygget med en kommentar ved læreren eller en elev; forberedelse af et emne ved en gruppe elever, som derpå i timen fører en samtale, der efterfølges af en fælles drøftelse. Lejlighedsvis kan en film eller en radioudsendelse danne udgangspunkt for en samtale, og hvor det kan støtte undervisningen, bør billeder og andet dokumentarisk materiale anvendes. Det kan anbefales, at man skifter mellem disse og andre metoder, også for på den måde at finde frem til den for pågældende klasse eller vedkommende stof bedst egnede fremgangsmåde.

Religionsundervisningen vil ikke sjældent føre ind på emner, som også behandles i andre fag. Hvor det er tilfældet, vil det være naturligt at gøre eleverne opmærksomme på det, så faget bringes i relation til gymnasiets øvrige fagområder. Ofte kan det være frugtbart, at der etableres et direkte samarbejde med andre faglærere.

Det er vigtigt, at læreren ved årets begyndelse har lagt sin undervisning til rette efter en plan, der sikrer, at de forskellige sider af faget får en rimelig behandling.

§ 25: Idéhistorie

En vigtig side af al gymnasieundervisning er beskæftigelse med idéer, som op gennem tiden har spillet en afgørende rolle i vor kultur. Men da det er nødvendigt i gymnasiet at gennemføre en betydelig fagspecialisering, er det uundgåeligt, at eleverne møder beslægtede tankegange ikke blot i forskellig sammenhæng, men også på vidt forskellige tidspunkter. Det kan føre til, at de har vanskeligt ved at se den forbindelse, der ofte er mellem fagene, og at de

har svært ved at forstå, at enhver problemstilling først får virkeligt perspektiv, når den betragtes ud fra sine naturlige forudsætninger og sættes i relation til beslægtede tanker på andre områder.

Som støtte for en tværfaglig orientering, der kan styrke elevernes forståelse af kultursammenhængen, skal de have en bog, der giver en ikke for omfattende, men dog solid oversigt over hovedpunkterne af idéernes historie, med hovedvægten lagt på Vesteuropas kultur. Denne fremstilling, som udleveres til eleverne i I. gymnasieklasse, vil lærere kunne bygge på og henvise til, når de inden for deres fagområde orienterer eleverne om idéer, som har været bestemmende for mennesker til forskellige tider. Bogen bør referere til dokumenterende tekster, hvoraf der findes mange i de alminde-

ligt benyttede gymnasielærebøger. Det er også ønskeligt, at bogen anviser litteratur, ved hjælp af hvilken interesserede elever kan uddybe de behandlede emner.

Medens det forudsættes, at eleverne inden eksamen har læst en sådan bog, stilles der ikke krav om, at lærerne skal gennemgå idéhistorisk stof i tilslutning til den; men det anbefales, at det sker i det omfang, lærerne finder det rimeligt, helst gennem et samarbejde mellem en klasses lærere. Det overlades den enkelte lærer at afgøre, i hvilket omfang han ved eksamen vil inddrage dette stof i sin eksamination.

Der henvises i øvrigt til bilag 2. *)

*) Det omtalte bilag har titlen »Om fremstillinger af idéhistorie til gymnasiebrug«.

April 1970

Fagkonsulenternes virksomhed ved gymnasieskolen

Ved direktoratet for gymnasieskolerne og HF virker for tiden 25 fagkonsulenter, fordelt således, at fagene dansk, engelsk, tysk, fransk, historie, biologi/geografi, fysik/kemi, matematik samt samfundsfag har hvert to konsulenter, og fagene kristendomskundskab, russisk, latin-græsk-oldtidskundskab (der udgør en helhed), musik/sang, drengegymnastik, pigegymnastik og erhvervsorientering har hvert én konsulent.

Der findes ingen trykt eller skreven instruks for konsulenternes virksomhed. Del: ældre begreb »inspektion« i form af uanmeldte besøg blev afskaffet i 1958.

Konsulenternes besøg på skolerne anmeldes forud, således at lærerne kan overveje, hvad de eventuelt måtte ønske at drøfte med konsulenterne. Der indgives ingen rapport om disse be-

søg, men på grund af det nogenlunde overkommelige antal skoler er det muligt for konsulenterne at erhverve sig et omfattende personalkendskab.

Kun i yderst sjældne tilfælde er konsulentbesøg uanmeldt; efter aftale med undervisningsdirektøren *kan* dette arrangeres, hvis meget tungtvejende grunde taler for det (mistanke om forsømmelse af arbejdet). I sådanne tilfælde kan der indgives rapport, men der gælder dog her den regel, at genpart af rapporten tilstilles den pågældende lærer.

Initiativet til de anmeldte besøg kan udgå enten fra skolerne (ledelsen eller de enkelte lærere) eller fra fagkonsulenterne selv. Det sidste er det hyppigste, men anmodninger om besøg er ikke sjældne.

Bilag I. E.

HELGE QVORTRUP
(fungerende fagkonsulent)

November 1967

Direktoratet for gymnasieskolerne og HF har fra daværende lektor Helge Qvortrup, der til 1. november 1967 fungerede som fagkonsulent i kristendomskundskab, modtaget nedenstående beretning:

På given foranledning skal jeg herved meddele en række oplysninger om religionsundervisningen i gymnasiet, således som de fremgår af de indberetninger, der i maj-juni 1967 blev indsendt til direktoratet, og som angav, hvilke bøger der var blevet benyttet, og hvilke emner der var blevet behandlet, i de daværende 3.g klassers 3 gymnasieår.

Indberetningerne angår i alt 387 klasser, fordelt på 87 gymnasier, men for 57 klassers vedkommende var oplysningerne ufuldstændige, i 51 tilfælde på grund af lærerskifter i faget, i 4 tilfælde på grund af de pågældendes sygdom.

Om de 330 klasser, hvorom der foreligger fyldestgørende indberetninger, oplyses følgende:

Gamle testamente: 283 klasser har læst 400 vers eller mere, 45 klasser har læst mindre end 400 vers, 2 klasser har i gymnasietiden ikke læst gamle testamente.

Ny testamente: 278 klasser har læst 600 vers eller mere, 49 klasser har læst mindre end 600 vers, 3 klasser har ikke læst nye testamente.

Endvidere oplyses, at 174 klasser under arbejdet med bibelen har beskæftiget sig særligt med bibelens tilblivelse og har haft lærebøger i bibelkundskab til rådighed.

Udover den jødiske og kristne religion har 299 klasser gennemgået fremmede religioner ud fra religionshistoriske tekstsamlinger, medens 265 klasser på tilsvarende måde har gennemgået kirkehistoriske emner.

Dogmatik og etik er i de fleste klasser blevet behandlet i sammenhæng med bibeltekster og/eller kirkehistoriske tekster, idet dog fremstillinger af dogmatikken har været udleveret til eleverne i 44 klasser, medens 127 klasser har arbejdet med Kierkegaard-tekster. Derudover har adskillige klasser arbejdet med professor Sløks bøger, navnlig »Kristen Moral« og »Det

religiøse instinkt«, og næsten alle har benyttet en fremstilling af idéhistorien.

Hvad angår de anvendte arbejdsformer skal det anføres, at fagets stilling med 1 ugentlig time gennem tre år indskrænker variationsmulighederne stærkt. I de allerfleste tilfælde har der været tale om diskussioner mellem lærer og elever og mellem eleverne indbyrdes på grundlag af i fællesskab gennemarbejdede religiøse eller historiske tekster, hvilket vel i øvrigt må siges at være en god arbejdsform.

Endvidere angives 19 klasser at have haft gruppearbejde, medens der for 21 klasser nævnes elevforedrag.

Det vil af det ovennævnte fremgå, at fagets styrke består i, at eleverne stilles direkte over for de forskellige religioners hellige tekster og kun i mindre udstrækning læser lærebøger; overalt er der tale om diskussioner på grundlag af en tekst, aldrig om synspunkter, eleverne skal tilegne sig. Denne fordel har nok en sammenhæng med fagets stilling som eksamensfrit - men ikke pensafrit - fag.

Fagets problemer består dels i dets stilling som 1-times fag gennem tre år med deraf følgende mangel på kontinuitet fra time til time, dels, og navnlig, i den stærke udskiftning af lærere; 51 af de 387 klasser har i løbet af de 3 gymnasieår skiftet religionslærer, adskillige endog flere gange. Hertil kommer, at mindst 92 klasser - indberetningers oplysninger er på dette punkt ikke helt klare - har haft lærere i faget religion, der ikke underviste i noget andet fag; det store flertal heraf var sognepræster eller teologisruderende, der ikke er uddannet i religionshistorie i samme omfang som lærere med skoleembedseksamen i kristendomskundskab, og som navnlig ikke har bestået de pædagogiske prøver.

Hvad angår det første problem, kunne det løses ved en koncentration af faget i 2. og/eller 3. gymnasieklasse.

Det andet problem må ventes løst i de allernærmeste år, idet antallet af kandidater med

kristendomskundskab er i stærk **vækst**. I foråret 1966 var der 5, efteråret 1966 6, foråret 1967 7 og efteråret 1967 9 kandidater til prøven i praktisk undervisningsfærdighed, medens der ved universiteterne er ikke mindre end 400 studerende under uddannelse.

Endelig må det blive en betydelig styrkelse af faget, hvad undervisningens standard og metoder angår, at der beskikkes en fagkonsulent for faget religion i gymnasieskolerne.

Tilføjelse: Som fagkonsulent beskikkedes fra 1. november 1967 lektor Birthe Holst, Maribo.

Anvendte lærebøger

Oversigt over bøger, der er anvendt i gymnasieundervisningen i religion (idéhistorie) 1965—66
(Udarbejdet af adjunkt Johannes Poulsen til Meddelelser fra Gymnasieskolens Religionslærerforening. Dec. 1966)

Gennemgangen af årsskrifter viser, i hvor høj grad betænkningens råd om udstrakt tekstlæsning og dens krav om kundskabsmeddelelse er fulgt. Endvidere har det været iøjnefaldende at konstatere den snævre forbindelse, idéhistorien har fået med faget religion; ved et meget stort antal gymnasier anvendes idéhistorien som almindelig lærebog i religionsundervisningen. Oversigten er ikke fuldstændig og kan ikke blive det, før samtlige religionslærere kræver deres fag behandlet på linie med andre fag, således at deres læsepensum og lærebøger får plads i skolens årsskrift; mange årsskrifter omtaler kun eksamenspensum.

Mark Aur el: Tanker.

Bay: Den evangelisk-lutherske kirke.

Bay: Fremmede religioner i nutiden.

Bay og Busch: Den romersk-katolske kirke.

Bay og E. Hansen: Vor kristne tro.

Åge Bertelsen: Vejledning i Det Gamle Testamente.

Biblen.

L. Brøndum: Familielivets etik.

Bøgh: Den invaliderede folkekirke.

Børnelærdom for voksne (Fremad).

Niels Egmont Christensen: titel ikke opgivet.

Holger Dahl: Kristendom og psykologi.

Dijnes: Eksistensproblemet i moderne tænkning og digtning.

Eatherley/Andersch: Samvittighed forbudt.

Fenger: Religionshistoriske tekster.

Arne Fjellbu: Hvad vi tror.

Hartv. Frisch: Kulturhistorie (gennemgang af oldkirkens historie).

Erich Fromm: Flugten fra friheden.

Gadegård: De fremmede religioner.

Garff og Hjortsø: Homeriske hymner.

Garff og Tjalve: Israel.

Th. Geiger: titel ikke angivet.

Knud Hansen: Den kristelige troslære.

Knud Hansen: Revolutionær samvittighed.

Knud Hansen: Søren Kierkegård.

Hastrup: Vore gamle kirker.

Heaton: Old Testament Prophets.

Hermerén: Den kristne tro.

Hind: Cirklen.

K. C. Holm: Kristendom og humanisme.

Søren Holm: Religionerne.

Søren Holm: Religionshistoriske tekster.

Holm og Jensenius: Søren Kierkegård.

Paul Honoré: Livsanskuelse.

Fl. Hvidberg: Gråd og latter i Det Gamle Testamente (som grundlag for gennemgang af Ras Shamra teksterne i udvalg).

Hvidtfeldt: Religioner og kulturer.

Haar og Nørregaard: Kirkehistoriske læsestykker I-III.

Carl Koch: Søren Kierkegård.

Hal Koch: Kristendommens oprindelse.

Hal Koch: Luther.

Hal Koch, J. Borup og Begtrup: bøger om Grundtvig.

Kristenhedens kirkesamfund (Radioens grundbog).

Kritik til kirken (Søndagsuniversitetet).

Lange og Baagø: Østens tro.

Johs. Lindblom: Israels religion i gammeltestamentlig tid.

Lindeskog: Bibelkundskab for gymnasiet.

Lindhardt: Religion og evangelium.

Lindhardt: Vækkelser og kirkelige retninger i 19. århundrede.

Einar Lund: Den kristne kirkes historie.

Erik Lund: Tekster til verdenshistorien.

Lund, Pihl, Sløk: Idéhistorie.

Løgstrup: Den etiske fordring.

Iver Madsen: Evangelierne synoptisk sammenstillede.

G. Malantschuk: Indførelse i Søren Kierkegårds forfatterskab.

Mosbech og Bertelsen: Træk af Det Ny Testaments historie.

Kaj Munk: Adventsprædikener.

M. Neiiendam: Hvem tror hvad?

Erik W. Nielsen: De store verdensreligioner.

Holm Nielsen: Kommentar til Arnos.

Thorvald Nielsen: Indisk religion.

Noack: Kommentar til Markus.

Nyholm og Ræbild: Luther.

A. Nørgård: Grundtvigianismens historie.

Otzen: Dødehavsrullene fortæller.

Prenter: Kirkens tro (i uddrag).

Pullich: Buddhas vej til Nirvana.

Pullich: Det gamle Israel.

Pullich: Religionshistorie.

Religionernes bog (Gyldendals bibliotek).

P. P. Rohde: Kierkegårds dagbøger i udvalg.

Salmebogen.

Per Salomonsen: Religion og virkelighed.

Sartre: Eksistentialisme er humanisme.

Schindler: Højmessen i den katolske kirke.

Skydsgård: Ja og nej.

Sløk: Det religiøse instinkt.

Sløk: Eksistentialismen.

Sløk: Fem Kierkegård-tekster.

Sløk: Kristen moral før og nu.

Stybe: De store tænkere og vort livssyn.

Stybe: Idéhistorie.

Suzuki og Alan Watt: Zenbuddhismen.

Thodberg: Den forsømte gudstjeneste.

Tolderlund-Hansen: Det Gamle Testamente i billeder.

Tolderlund-Hansen: Den danske folkekirke i nutiden.

Tolderlund-Hansen: Det Gamle Testamente i historisk og evangelisk belysning.

Verdens religioner (Politiken).

Otto Wolf: Indiens Beitrag zum neuen Menschenbild,, Ved Johs. Poulsen.

GYMNASIESKOLERNES
RELIGIONSLÆRERFORENING

Marts 1968

Nogle overvejelser over undervisning, lærere og lærebøger i gymnasiets religionsundervisning

Det vil naturligvis være vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at skaffe sig et blot nogenlunde overblik over religionsundervisningen i gymnasiet. De mest nærliggende grunde er følgende: indtil oktober 1967 havde faget ikke nogen faglig konsulent; indtil midt i halvtredserne eksisterede ingen indberetningspligt som i de andre fag; faget har aldrig nydt godt af den faglige kontakt, eksamen giver; og endelig har direktoratet i de sidste år ønsket, at faget ikke omtales i skolernes årsskrifter.

Hvis man derfor ønsker at få nogenlunde pålidelige oplysninger, er der ikke meget andet at gøre end at se på lærernes uddannelse og de anvendte lærebøger.

Mens det ved vedtagelsen af almen-skoleloven i 1903 var ganske klart, at der her skulle være tale om en overvejende kirkehistorisk disciplin, kan man af den oversigt (bilag I.F) foreningen har ladet udarbejde (offentliggjort i Meddelelser nr. 3, dec. 1966) konstatere anvendelsen af 90 forskellige bøger som lærebøger, og kun de færreste kan henføres under disciplinen kirkehistorie. Tidligere generationer af akademikere vil erindre, at Haar og Nørregaards kirkehistoriske læsestykker var højdepunktet af det inventar, der hørte til i religions-timen (i classesæt, da krav om forberedelse hjemme jo var forbudt). Sammenlignet hermed viser listen fra 1966 en forskel på de to tidsal-dre, der næsten umuliggør en sammenligning.

Imidlertid er listen over lærebøger i bilag I.F en rå opregning af de bøger, som i skolernes årsskrifter anføres som anvendt i undervisningen i religion. Der siges ikke noget om, hvorledes de er anvendt, og det er derfor heller ikke muligt at sige ret meget om, i hvilken grad de præger undervisningen. Ved at foretage en opdeling i forskellige grupper kan man dog nå til et tilnærmelsesvist overblik over deres placering i arbejdet.

Først kan man udsortere de regulære lære-

bøger, som er udgivet med gymnasiets reli-gionsundervisning for øje. Da det er ved hjælp af disse, det grundlæggende arbejde gøres i de fleste klasser, vil det være rimeligt at give disse en særlig omtale.

Vi har her udvalgt de lærebøger, som foreningen har udgivet, til nærmere undersøgelse. (Når andre lærebøger, der er udgivet med henblik på gymnasiets religionsundervisning, ikke er medtaget, skyldes det udelukkende praktiske grunde. Ved at tage foreningens egne bøger har vi tilvejebragt et materiale, der skønnes fyldestgørende at belyse den udvikling, som har fundet sted i de sidste 20-30 år).

For at forstå den ændring i fagets forhold, som kan spores fra ca. 1940, er det nyttigt at se på udviklingen inden for lærersektoren. Universitetsseksamen i kristendomskundskab blev indført i 1912. Det har desværre ikke været foreningen muligt at gennemføre en under-søgelse af antallet af eksaminerede kandidater. I denne forbindelse er det vel også tilstrække-ligt at konstatere, at faget ikke savner tilgang, og at det med det nuværende studentertal vil være rigeligt dækket ind i dette århundrede.

Det er imidlertid det almindelige indtryk, at der skete noget af et generationsskifte i 30'erne. Dette markeres af foreningens stiftelse og dermed udgivelsen af nye lærebøger. Foreningen har udgivet 7 hæfter, overvejende tekstsamlinger. Disse er opstillet i et underbilag til nær-værende, og det vil heraf ses, at årene 1941-44 udvidede lærebogsbestanden ganske eftertrykkeligt. Det betød ganske enkelt, at religionslærere fik helt nye forhold at arbejde under.

Af opstillingen i bilaget kan man se, hvorledes det gik med indførelsen af disse bøger i undervisningen. Man kan med ret stor sikkerhed gå ud fra, at disse bøger er blevet solgt til anvendelse i undervisningen og ikke til andet, hvorfor de giver et billede af ændringerne i denne. Tallene viser, at det i begyndelsen er

gået meget trægt. Det økonomiske udbytte af udgivelsen har været af en sådan størrelsesorden, at forlaget først i 1957 vover at forøge serien med et nyt nummer. Man må regne med, at omslaget, der demonstreres af tallene i bilagets sidste kolonne, har sin baggrund i den forbedrede pædagogiske uddannelse, der gennemførtes i løbet af fyrrerne. Hermed tænkes ikke blot på ændringen af pædagogikum, der markeres ved bekendtgørelsen af 28.7.1944, men på, at den generation af lærere, der nu deltog i den praktisk-pædagogiske uddannelse, stillede nye og større krav til kandidaterne, hvorefter de stigende krav til lærebogsmaterialet henviste Haar og Nørregaards historiske læsestykker til en beskeden plads blandt andre discipliners lærebøger.

Ved at studere bilagets sidste kolonne kan man konstatere, at salgstallenes gennemsnit over en otteårig periode langt overskrider selv de højeste tal i årene 1941-44 incl. (Et tilfælde synes at falde uden for denne tendens: nr. 2 har kun lige holdt gennemsnittet. Her skal man imidlertid bemærke, at nr. 5 omfatter den samme disciplin. Hvis tallene for de to bøger lægges sammen, viser dette område også en markant stigning).

Særlig bemærkelsesværdigt er vel nr. 7. Tallet repræsenterer en femårig periode og siger noget om indsatsen i arbejdet med fremmede religioner, da den nye lærebog fremkom.

Hvis vi derpå atter vender os til listen i bilag I.F., kan vi udskille en anden gruppe, nemlig lærebøger, som egentlig er beregnet til gymnasieundervisning i andre fag. Herhen må regnes:

Garff og Hjortsø: Homeriske hymner.
E. Lund: Tekster til verdenshistorien.
P. P. Rohde: Kierkegaards dagbøger.
Johs. Sløk: Fem Kierkegaardtekster.

Resten af bøgerne udgør en broget blanding af udgivelser, der er beregnet for undervisning for voksne (Honoré: Livsanskuelse, Kristenhedens kirkesamfund, Erik W. Nielsen: De store verdensreligioner, Pullich: Religionshistorie). Endvidere bøger, der udgør bidrag til debatten om de områder, der behandles under faget

(Brøndum: Familielivets etik, Bøgh: Den invaliderede folkekirke, Dahl: Kristendom og psykologi, Hansen: Søren Kierkegaard, Hastrup: Vore gi. kirker, Heaton: Old Testament Prophets, Holm: Kristendom og humanisme, Hvidberg: Gråd og latter i GT, Koch: Søren Kierkegaard, Koch: Kristendommens oprindelse, Luther, Grundtvig, Kritik til kirken osv.).

Mest interessant er det dog, at listen omfatter bøger, hvis områder dækker en langt større emnekreds end den, der sædvanligt henregnes under fagets discipliner. Der kan her være grund til at pege på forfattere som Dijnes, Eatherly/Andersch, Hartvig Frisch, Fromm, Geiger, Knud Hansen, Løgstrup, Sartre, Sløk, Stybe m.fl.

Det må formodes, at flertallet af disse bøger har været brugt på den måde, at tanken fra dem - og det vil sige tanken fra den almindelige kulturdebat - har været draget ind i undervisningen som oplæg til diskussion. Man må regne med, at de fleste titler repræsenterer enkelttilfælde, men da de alle stammer fra det samme år, siger de noget om bredden og niveauet i den undervisning, der gives i gymnasiet. Det er herudfra set klart, at det ikke er tilfældigt, at tanken om idéhistorie udsprang i udvalget, der planlagde religionsundervisningen til Det nye Gymnasium.

I denne forbindelse kan der være grund til at pege på lærernes efteruddannelse. Denne har omfattet talrige mindre arrangementer; her må det være fyldestgørende at pege på de større: kursus i København 1951, i Århus 1960 og i Nyborg 1966. Disse kursus strakte sig over 5-6 dage. Mens emnerne på de to førstnævnte kursus omfattede fagets traditionelle discipliner, Ny Testamente, GI. Testamente, kirkehistorie, dogmatik, var det sidstnævnte helt optaget af idéhistoriske emner.

Både den øgede aktivitet og emnernes større bredde indikerer, at faget har udviklet sig bort fra det snævre historiske aspekt, det fik tillagt i 1903, og at dets udøvere har formået at placere det, så det både kan give et fagligt solidt grundlag (lærebøgerne) og åbne perspektiver ud til den nutidige kulturdebat.

Underbilag til bilag I. G.

GYMNASIESKOLERNES RELIGIONSLÆRERFORENING

Salgstal for Gymnasieskolernes Religionslærer- forenings udgivelser

	1941	1942	1943	1944	Gennemsnit pr. år af 1959-66 incl.
1) Bay & Busch: Den romersk- katolske kirke. Udg. 1. gang 1941. 5. oplag 1965	319	415	191	235	765
2) Mosbech & Berthelsen: Træk af NT's tilblivelseshistorie. – Udg. 1. gang 1942. 4. oplag 1967	–	361	272	309	334
3) Holm & Jensenius: Søren Kier- kegaard. Udg. 1. gang 1943. 3. udg. 1965	–	–	217	104	413
4) Nyholm & Ræbild: Martin Luther. Udg. 1. gang 1944. 3. oplag 1965	–	–	–	270	370
5) Lindeskog: Bibelkundskab for gym. Udg. 1. gang 1957. 4. op- lag 1965	–	–	–	–	940
6) Bay: Den evangelisk-lutherske kirke. Udg. 1. gang 1958. 3. udg. 1966	–	–	–	–	630
7) Bay: Fremmede religioner i nu- tiden. Udg. 1. gang 1962. 3. oplag 1966	–	–	–	–	2029 (1962–1966 incl.)

1967

Undersøgelse af religionsundervisningen i danske gymnasier i skoleåret 1965-66

Omfang m.v.

I undersøgelsens første del (personundersøgelsen) er undersøgt lærernes uddannelse, idet det samtidigt er noteret, hvor mange timers undervisning i gymnasiereligion den enkelte lærer havde i undersøgelsesåret. Her er ikke regnet med eksakte tal, men lærerne er fordelt i grupper, 1-5 timer; 6-10 timer; 11 timer og derover.

Undersøgelsens anden del (skoleundersøgelsen) har omfattet lærernes ansættelsesform, uddannelse og timetal.

Kilder: skolernes årsskrifter og Magisterstaten 1962 + tillæg.

De ansatte er opdelt efter uddannelse, ansættelsessted (København - provinsen) og ansættelsesform.

Ved kvalificeret uddannelse forstås kandidater, der har eksamen fra universitetet, enten fra det teologiske fakultet eller fra filosofisk/humanistisk fakultet med kristendomskundskab som hoved- eller bifag. Gruppen af ikke-kvalificerede undervisere består hovedsagelig af cand.mag.er, der ikke har kristendomskundskab som eksamensfag. Gruppen af lærere, der ikke har hovedstilling i skolen, men er ansatte som timelærere, består næsten udelukkende af præster.

I de to undersøgelser (personundersøgelsen og skoleundersøgelsen) er der en difference mellem antallet af lærere, idet personundersøgelsen opererer med 222 undersøgte lærere, mens skoleundersøgelsen har 225. Fejlen skyldes opstået ved, at grundmaterialet også omfatter lærere, der kun underviser i realskolen; da differencen er så lille, at den ikke kan få afgørende indflydelse på vurderingen, har vi valgt at lade det bero ved de fundne resultater.

Undersøgelsens form

Undersøgelsen er foretaget ved, at man har gennemgået skolernes årsskrifter 1965-66. I det omfang, som det har været muligt, har man herfra udtaget de relevante oplysninger. Udeladt er skoler, hvis årsskrifter ikke giver oplys-

ninger på en sådan måde, at man kan registrere undervisningens fordeling på de ansatte lærere (Zahle og Kildegård). Udeladt er desuden skoler, hvis mønster afviger fra det normale gymnasiemønster (Det tyske Gymnasium, Thorshavn). Kursus til studentereksamen omfattes ikke af denne undersøgelse.

Lærernes uddannelse er konstateret ved opslag i Magisterstaten 1962 + tillæg.

Undersøgelsen omfatter 86 skoler.

Resultater

Personundersøgelsen giver til resultat, at der i skoleåret 1965-66 på 86 skoler undervistes af 222 lærere. Disse besørgede ugentlig 1110 timer i religion i gymnasiet.

A. Lærernes og timernes fordeling efter lærernes kvalifikationer

Af 222 lærere konstateredes 160 med kvalificerende uddannelse (72,2 %). Disse læste i undersøgelsesåret 906 af de 1110 timer (81,6 %). Der er således 62 ikke-kvalificerede lærere (27,8 o/o), der læser i alt 204 timer (18,4 o/o). Det kan således konstateres, at faget i ret stort omfang passes af kvalificeret arbejdskraft, og at de lærere, der ikke har universitetseksamen i faget (men meget vel kan have faktiske kvalifikationer i kraft af individuel uddannelse), læser et forholdsvis mindre antal timer end deres kvalificerede kolleger. 27,8 % lærere uden formelle kvalifikationer fordelte sig på universitetseksaminer (hovedfag) med følgende fag (tallet i parentes angiver den procentdel af det samlede antal timer, som læses af den pågældende gruppe): dansk 12,6 o/o (8 % af det samlede antal timer), historie 3,1 % (1,8 % timer), moderne sprog 4,5 o/o (4,1 o/o), matematisk-naturvidenskabelige fag 6,7 % (4,1 %). Seminarieuddannelse var grundlag i 0,9 o/o (0,4 o/o) af tilfældene.

B. Lærernes fordeling efter ansættelsesform

Imidlertid vil det være af interesse, når hensyn tages til fagets særlige situation i skolen,

at undersøge, hvorledes skolerne forholder sig til faget i deres ansættelsespolitik. Det er en almindelig erfaring, at det har betydning, at læreren også underviser i andre fag ved skolen, og at han deltager i lærermøder om klassens forhold.

Undersøgelsen har derfor opdelt gruppen af kvalificerede undervisere efter ansættelsesform.

Af 160 kvalificerede lærere var 84 (37,9 o/o) ansat i hovedstilling ved deres skole; disse læste 547 (49,3 o/o) af de 1110 timer. De resterende 76 (34,3 o/o) lærere (næsten udelukkende præster) havde altså ikke deres egentlige arbejde i skolen, men deltog kun i undervisningen ved at læse timer i religion. De læste 32,3 o/o af timerne.

Det kan altså konstateres, at *halvdelen af timerne læses af kvalificerede lærere med hovedstilling i skolen; en trediedel af timerne læses af præster*, der på skolen i det altovervejende antal tilfælde kun beskæftiger sig med undervisning i religion; og en *sjettedel af timer-*

ne varetages af ansatte lærere, der ikke formelt har kvalificeret sig til denne undervisning.

C. Timernes fordeling efter lærernes kvalifikation og ansættelsesforhold

Som nævnt læses 547 timer af 84 kvalificerede lærere med hovedstilling i skolen. Dette giver 6,5 time pr. lærer. De tilsvarende tal for gruppen kvalificerede med hovedstilling uden for skolen (76) er 359 timer med gennemsnitlig 4,7 time til hver. Gruppen ikke-kvalificerede med hovedstilling i skolen (62) læser 204 timer, hvilket giver et gennemsnit på 3,3 time.

D. Lærernes fordeling efter kvalifikation og ansættelsesform i hovedstadsområdet og provinsen

Til hovedstadsområdet er regnet Holte, Bagsværd og Ballerup. Skoleundersøgelsen viser en fordeling af 225 lærere som vist i skema I.

I		København	Provinsen	I alt
Hovedstilling i skolen	Kvalificerede.....	34 (48,5 o/o)	54 (35,0 o/o)	88 (39 o/o)
	Ikke kvalificerede.....	20 (28,5 o/o)	43 (27,7 o/o)	63 (28 o/o)
Ikke hovedstilling ...	Præster	16 (23 o/o)	56 (36 o/o)	72 (32 o/o)
	Andre	0 (0 o/o)	2 (1,3 o/o)	2 (1 o/o)
		70	155	225

Det fremgår af skemaet, at anvendelsen af ukvalificerede lærere er lige stor i København og provinsen (ca. 28 o/o).

Derimod er der en markant forskel på skolerne anvendelse af den kvalificerede arbejds-

kraft. I København er de fastansatte lærere klart i overtal, mens forholdet i provinsen er næsten 1—1, dog et lidt større antal løst tilknyttede præster (og andre) end fast ansatte, kvalificerede lærere.

E. Kvalificerede timelæreres (præsters) timefordeling

II	København	Provinsen	I alt
0— 5 timer	10 (62,5 o/o)	38 (68 o/o)	48 (66,8 o/o)
6—10 timer	5 (31,3 o/o)	14 (25 o/o)	19 (26,3 o/o)
11— timer	1 (6,2 o/o)	4 (7 o/o)	5 (6,9 o/o)
	16	56	72

Skema II viser præsternes fordeling efter egentlige timetal. Det fremgår, at kun meget få læser virkeligt store timetal, idet 48 læser mindre end 6 timer om ugen. Da de køben-

havnske tal er meget små (en enkelt mands udsving betyder 6 o/o), kan der ikke sluttes noget om forskel på København og provins på dette område.

F. Kvalificerede fastansattes timefordeling

ur	København	Provinsen	I alt
0— 5 timer	15 (44,1 0/0)	27 (50 0/0)	42 (47,7 0/0)
6—10 timer	15 (44,1 0/0)	21 (39 0/0)	36 (41 0/0)
11— timer	4 (11,8 0/0)	6 (11 0/0)	10 (11,3 0/0)
	34	54	88

Da materialet her er ret fyldigt, får man et ganske godt billede af arbejdskraftens udnyttelse. Bemærkelsesværdigt er det, at så mange lærere er at finde i gruppen med meget små timetal. Hvis man regner med, at en lærer normalt skal læse en trediedel af sine timer i bifaget - og religion vil netop ofte være bifag - er det forbavsende at konstatere, at lige ved halvdelen af denne gruppe (i provinsen præcis halvdelen) befinder sig i gruppen 5 timer ugentlig eller derunder. Kun 11,3 0/0 har på-taget sig 11 ugentlige timer eller mere.

Da der her er tale om kvalificerede lærere,

der har den støtte for deres undervisning, at de også underviser i andre fag på skolen, kan forholdet nok give anledning til overvejelser.

At forholdet især kan bemærkes i provinsen, kunne tyde på, at grunden for en stor del skal søges i, at lærerne her i større udstrækning overføres til andre fag (hvor der jo er eksamen!). De bemærkelsesværdigt små timetal i hele området giver dog også plads for den forklaring, at faget kræver en meget stor indsats selv af den kvalificerede lærer, og at disse derfor foretrækker at have få timer i dette og tilsvarende flere i andre fag.

G. Ikke kvalificerede læreres timefordeling

IV	København	Provinsen	I alt
0— 5 timer	17 (85 0/0)	37 (84 0/0)	54 (84,4 0/0)
6—10 timer	2 (10 0/0)	4 (9 0/0)	6 (9,3 0/0)
11— timer	1 (5 0/0)	3 (7 0/0)	4 (6,3 0/0)
	20	44	64

Skema IV viser en endnu mere udpræget samling om de små timetal. Foruden den ovennævnte forklaring, der bygger på vanskelighederne i undervisningen i dette fag, kan man

antage, at der i del tilfælde er tale om nødløsninger.

Gennemsnittet er 3,3 time pr. lærer.

Undersøgelse vedrørende fordelingen af lærere i religion i 91 gymnasieskoler. 1968-69

	Ugentlige timer	Ugentligt gennemsnit	Procent af samlet timetal
<i>København</i>			
34 skoler			
32 cand.mag.'er i kristendomskundskab .	153	4,8	56
20 præster el. stud.theol.'er	66	3,3	24
14 cand.mag.'er i andre fag	34	2,4	12
7 stud.mag.'er	22	3,1	8
Hypotese: 32 cand.mag.'er	275	8,6	100
<i>Jylland</i>			
32 skoler			
37 cand.mag.'er i kristendomskundskab .	156	4,2	45
37 præster	139	3,8	40
15 cand.mag.'er i andre fag	39	2,6	11
2 stud.mag.'er	14	7,0	4
Hypotese: 37 cand.mag.'er	348	9,4	100
<i>Øerne</i>			
25 skoler			
21 cand.mag.'er i kristendomskundskab .	87	4,2	41,4
25 præster	109	4,4	51,9
6 cand.mag.'er i andre fag	14	2,3	6,7
Hypotese: 21 cand.mag.'er	210	10,0	100
<i>I alt</i>			
91 skoler			
90 cand.mag.'er i kristendomskundskab .	396	4,4	47,6
82 præster og stud.theol.'er	314	3,8	38
35 cand.mag.'er i andre fag	87	2,5	10,4
9 stud.mag.'er	36	4,0	4
Hypotese: 90 cand.mag.'er	833	9,3	100

Under betegnelsen cand. mag. i kristendomskundskab indgår endvidere mag. art.'er i religionshistorie samt cand. theol.'er med hovedstilling i skolen.

Foruden de 90 cand. mag.'er med kristendomskundskab som fag findes der 12 cand. mag.'er, ansat ved forskellige gymnasier, der ikke underviser i faget.

En undersøgelse af »Magisterstaten« viser, at en del cand. mag.'er i kristendomskundskab søger over i andre skoleformer, således er der 23 seminarieadjunkter eller -lektorer, 8 amanuenser ved forskellige højere læreanstalter og 7 højskolelærere eller forstandere.

Birthe Holst.

FAGKONSULENT, LEKTOR BIRTHE HOLST

Undersøgelse vedrørende fordelingen af lærere i religion i 89 gymnasieskoler. 1969-70

	Ugentlige timer	Ugentligt gennemsnit	Procent af samlet timetal
<i>København</i>			
31 skoler			
30 cand.mag.'er i kristendomskundskab .	134	4,5	45,3
24 præster	92	4,1	31,1
11 cand.mag.'er i andre fag	35	3,2	11,8
8 stud.mag.'er	35	4,4	11,8
Hypotese: 30 cand.mag.'er	296	9,9	100
<i>Jylland</i>			
36 skoler			
35 cand.mag.'er i kristendomskundskab .	140	4,0	35,9
48 præster	206	4,3	52,8
11 cand.mag.'er i andre fag	28	2,5	7,2
2 stud.mag.'er	16	8,0	4,1
Hypotese: 35 cand.mag.'er	390	11,1	100
<i>Øerne</i>			
22 skoler			
20 cand.mag.'er i kristendomskundskab .	104	5,2	44,6
17 præster	97	5,5	41,6
9 cand.mag.'er i andre fag	29	3,2	12,4
1 overlærer	3	3,0	1,4
Hypotese: 20 cand.mag.'er	233	11,6	100
<i>I alt</i>			
89 skoler			
85 cand.mag.'er i kristendomskundskab .	378	4,4	41,2
89 præster	395	4,3	43,0
31 cand.mag.'er i andre fag	92	3,0	10,0
10 stud.mag.'er	51	5,1	5,5
1 overlærer	3	3,0	0,3
Hypotese: 85 cand.mag.'er	919	10,8	100

Birthe Holst.

DGS - DANSKE GYMNASIEELEVERS SAMMENSLUTNING

Set. Peders Stræde 34-36

1453 København K.

December 1969

Notat om kristendomsundervisningen i gymnasiet *)

1. Afhængigheden af målsætningen.
2. Under den nuværende målsætning.
 - a. religion og almindelse.
 - b. relationerne til idéhistorien.
 - c. indholdet i religionsundervisningen.
 - d. karakterer og eksamen.
 - e. fritagelse for religionsundervisning.

Undervisningen i et hvilket som helst fag i skolen må tilrettelægges og udformes under hensyn til den almene målsætning, der gælder for den pågældende uddannelse. Ligeledes må det ud fra denne målsætning afgøres, i hvilke fag undervisningen skal være obligatorisk.

Et sådant arbejde under den nuværende gymnasieordning vanskeliggøres naturligvis af, at lovens ord om det almene formål med gymnasiets undervisning er meget vage og åbne for mange forskellige fortolkninger. Efter krav fra de uddannelsessøgende ser det nu ud til, at der over en bred front i vores uddannelsessystem foregår overvejelser om nyformuleringer af uddannelsernes formål. For gymnasiets vedkommende har det givet sig udslag i, at undervisningsministeriets rådgivende udvalg vedrørende gymnasie- og HF-uddannelsen (Højby-udvalget) grundigt har diskuteret gymnasiets målsætning. Dette arbejde resulterer sandsynligvis i, at der med den nye gymnasieordnings ikrafttræden (formodentlig sommeren 71) opstilles et andet formål for undervisningen. Afgørelsen af, hvilke fag der skal være obligatoriske, og hvordan pensum skal sammensættes, må hvad angår undervisningen tilrettelægges med udgangspunkt i det nye formål med gymnasiets undervisning. Disse overvejelser foretages da også for øjeblikket i Højby-udvalget, og det er på nuværende tidspunkt ikke muligt at afgøre, hvad forhandlingerne ender med.

Det forekommer os derfor, at kristendomsundervisningskommissionens forslag angående gymnasiets undervisning i religion kun kan have

gyldighed inden for den nuværende gymnasieordning med den gældende gymnasie-lovs formålsparagraf. Af hensyn til, at forhandlingerne i Højby-udvalget kan føres på et så sagligt grundlag som muligt uden hensyn til overvejelser om enkeltfags placering i den nuværende gymnasieordning, skal vi derfor henstille til kommissionen, at det fremhæves i betænkningen, at kommissionens overvejelser og forslag kun har relevans i forbindelse med den gældende lovs formålsparagraf.

Dette understreges af, at mens kommissionens overvejelser og forslag tager deres udgangspunkt i lovens ord om almindelsen, har dette begreb så godt som ikke været anvendt i Højby-udvalgets overvejelser om en omformulering af gymnasiets formål. Uden på forhånd at tage stilling til, om de nye forslag til gymnasiets formål vil medføre, at religionsundervisningen skal gøres obligatorisk, skal det fremhæves, at de fremlagte forslag adskiller sig en del fra den gældende lovs formulering. Det vil derfor være uhensigtsmæssigt og inkonsekvent, hvis forslag om enkelte fags placering og indhold udledt fra det gældende formål overføres til et gymnasium med et nyt formål. For at få dette klargjort finder vi det nødvendigt, at det anføres direkte i betænkningen.

2. Religion under den nuværende målsætning

a. Religion og almindelse

Selv om begrebet almindelse kan fortolkes på mange vidt forskellige måder med deraf følgende forskellige konsekvenser for gymnasiets udformning, kan vi tilslutte os kommis-

*) Det bemærkes, at kommissionen siden modtagelsen af DGS's indlæg har arbejdet videre med udformningen af betænkningen, og at der nu på visse punkter ikke er fuldstændigt sammenfald mellem forudsætningerne for DGS's bemærkninger og den endelige betænkning.

sionens standpunkt: at forståelse for religiøse problemstillinger i videre forstand er en nødvendig del af almindelsen. Som fremhævet på side 12 i betækningsudkastet (betænkningen pag. 12) må det her være religionens stilling »i forbindelse med tilblivelsen og den nærmere udformning af de forskellige kulturer i fortid og nutid både i og uden for Europa«, der er af afgørende betydning. Som det er fremhævet i betækningsudkastet, må det også betyde, at de religiøse spørgsmål, der har aktuelle u-landsproblemer, inddrages som et vigtigt led i undervisningen.

Det står imidlertid klart, at disse formål med religionsundervisningen i det nuværende gymnasium ikke opfyldes af den undervisning, der faktisk gives. Det ses således af de i betækningsudkastet bilag 2 (betænkningens bilag I.E.) omtalte indberetninger, at ca. 10% af klasserne ikke har fået undervisning i andre religioner end kristendommen og jødedommen. Dette indtryk støttes yderligere af betækningsudkastets (betænkningens pag. 11) omtale af Gymnasieskolernes Religionslærerforenings undersøgelse over beskrivelser af undervisningen. Når et tilfælde, hvor fremmede religioner og græsk filosofi har optaget over halvdelen af undervisningstiden, betegnes som et ydertilfælde, tyder det på, at kristendommen og jødedommen indtager en alt for dominerende plads i undervisningen. Den i bilag 3 (betænkningens bilag I.F.) opstillede litteraturliste kan ikke tages som et bevis på det modsatte, idet der som det også fremhæves i betækningsudkastet ikke foreligger oplysninger om, hvorledes de forskellige værker er blevet anvendt i undervisningen. De i bilag 5 (betænkningens bilag I.J.) anførte oplysninger om, at en tredjedel af religions-timerne læses af præster, må, sammenholdt med beskrivelser af enkelte læreres undervisning, som DGS har kendskab til, tjene til yderligere at henlede opmærksomheden på den manglende forbindelse mellem overvejelserne om fagets formål og undervisningens faktiske indhold.

b. Religion og idéhistorie

Selv om det efter vores opfattelse er indlysende, at gymnasielovens krav om almentdannende undervisning bør medføre, at der i gymnasiet gives alle elever undervisning, der beskæftiger sig med religiøse problemstillinger, er det spørgsmålet, om det er nødvendigt og hensigtsmæssigt, at denne undervisning med-

deles som undervisning i et obligatorisk religions-fag.

Betækningsudkastet anfører på side 17 (betænkningen pag. 14), at »gymnasiets undervisning i religion har — og må have — teologi og religionshistorie som basisfag og er derfor nødt til med saglig strengthed at hente sit materiale og sine problemstillinger fra disse særlige basis-fag.« Og dette benyttes som et argument for, at den nødvendige religionsundervisning ikke kan meddeles i forbindelse med en almen undervisning i idéhistorie. Efter vores opfattelse bunder dette standpunkt imidlertid i en manglende forbindelse til de formålsbetragtninger, som anføres på betækningsudkastets side 12 (betænkningen pag. 12). Her fremhæves religionen som kulturskabende faktor, og det understreges, at religionen er vigtig på grund af dens forhold til andre sider af den kulturelle udvikling. Det må derfor undre, at man uden argumenter slår fast, at teologi og religionshistorie må være basisfag for gymnasiets undervisning i religion. Der er efter vores opfattelse vægtige grunde til endnu en gang at overveje fagets relation til idéhistorie i den gymnasiale undervisning.

Vi kan ikke være uenige med kommissionen, når det på side 16—17 i betækningsudkastet (betænkningen pag. 14) anføres, at det ud fra et idéhistorisk synspunkt vil være u hensigtsmæssigt at koble faget ensidigt sammen med faget religion. Imidlertid er det spørgsmålet, om ikke den orientering, der gennem idéhistorien gives om religiøse emner, er tilstrækkelig til at opfylde de formål, man har sat for gymnasiets religionsundervisning. Dette underbygges af, at det i kommissionens forslag til vejledende bestemmelser for undervisningen i religion (betækningsudkastets side 31, betænkningen pag. 23) anføres, at det er lærerens opgave at lade eleverne konstatere følgende begreber og problemstillingers konkrete historiske og aktuelle grundlag: »Gud/menneske, tro/viden, tro/gerninger, synd/nåde, skyld/tilgivelse, frelse, samvittighed/ansvar, død/evigt liv, kult/gudstjeneste, kirke, kirke/samfund (stat), autoritet/frihed, guddommelig og menneskelig lov.« De kursiverede begreber og problemstillinger er efter vores opfattelse af en sådan almen filosofisk art, at de bedst kan behandles i en idéhistorisk sammenhæng, således at de ikke anskues ensidigt fra en religionspræget synsvinkel. Dertil kommer, at problemstillingen kirke/samfund formodentlig alle steder vil blive behandlet

i gymnasiets historieundervisning. Da denne meget store del af religionslærerens opgave bedre vil kunne varetages af en lærer i idéhistorie, må det efter vores opfattelse veje tungere, end at enkelte af de øvrige problemstillinger måske ikke kan blive så grundigt behandlet i en undervisning i idéhistorie som i en undervisning i religion.

Den logiske konsekvens af kommissionens overvejelser må derfor efter vores opfattelse blive, at de timer, der nu anvendes til undervisning i religion, i stedet blev anvendt til undervisning i idéhistorie.

c. Undervisningens indhold

Selv om vi finder det forkert, at der under den nuværende gymnasieordning fortsat skal gives obligatorisk undervisning i religion, skal vi alligevel anføre nogle kommentarer til indholdet af denne undervisning.

Som anført under punkt 2.a er det vores opfattelse, at den undervisning, der i øjeblikket gives, ikke opfylder det nødvendige krav om alsidighed. Det er derfor betænkeligt, at kommissionen i sine forslag til ændring af bekendtgørelse om undervisningen i gymnasiet (betækningsudkastets side 28) og vejledende bestemmelser (side 31) - betænkningen pag. 22 og 23 - ikke lægger vægt på en ændring af undervisningens indhold. Således fremhæves kristendommen særsomt i angivelsen af undervisningens formål, og det foreslås, at mindst en tredjedel af det læste stof skal hentes fra NT. Den samme tendens gør sig gældende, når det i forslaget til vejledende bestemmelser anføres om ikke-kristne religioner, at det må være væsentligt »at belyse, hvorledes religiøse begreber og forestillinger manifesterer sig i forskellige samfundsstrukturer«, mens noget tilsvarende ikke anføres for jødedommens og kristendommens vedkommende. Det må dog efter de formålsovervejelser, man gør sig i betækningsudkastet, være en meget væsentlig opgave for undervisningen i religion at beskæftige sig med sammenhængen mellem kristendommen og jødedommen på den ene side og de vestlige samfunds opbygning og funktionsmåde på den anden side. Disse forhold taget i betragtning, må det alvorligt frygtes, at kommissionens prisværdige ønske om, at undervisningen skal være helt fri for forkyndelse, ikke vil blive realiseret. Ved at lade langt den største del af undervisningen dreje sig om jødedom-

men og kristendommen og ved at lade disse religioner blive behandlet på en særlig måde vil man let komme til at befordre en oplevelse hos eleverne af, at disse religioner »er mere rigtige« end andre religioner.

d. Karakterer og eksamen

Kommissionen ønsker at drage den konsekvens af, at faget skal være kundskabsmeddelende og orienterende, at der skal gives karakterer og afholdes eksaminer i faget. Det må imidlertid erindres, at selv om faget gøres helt frit for enhver form for forkyndelse, indtager det alligevel en særstilling i forhold til gymnasiets eksamensfag. Som det netop fremhæves i indledningen til forslaget til vejledende bestemmelser, må det være lærerens (og dermed undervisningens) opgave at lade eleverne konstatere en række begreber og problemstillinger grundlag. Det må formodes, at dette formål kun kan tilgodeses, hvis undervisningen i meget høj grad tilrettelægges som en fri diskussion eleverne og læreren imellem og mellem eleverne indbyrdes. Det må frygtes, at eksamen vil få en sådan negativ tilbagevirkning på hele undervisningen, at denne undervisningsform ikke vil blive benyttet, og at man i stedet vil benytte en traditionel »gennemgang-overhøring«-metode, der må anses for særdeles dårligt egnet til at nå det ønskede mål.

Med hensyn til fagets anseelse blandt eleverne er det vores opfattelse, at den ikke vil stige, hvis faget gøres til eksamensfag. Det, der i stedet er påkrævet, er, at undervisningen gives i form af diskussioner af problemer, som eleverne oplever som personligt vedkommende.

Vi skal derfor alvorligt henstille til kommissionen, at faget stadig må indtage den særstilling med hensyn til karakterer og eksaminer, som dets natur nødvendiggør.

e. Fritagelse for undervisningen

Selv om det er kommissionens sigte, at undervisningen i religion helt skal være fri for enhver form for forkyndelse, er det alligevel tvivlsomt, om det i praksis vil lykkes. I henhold til vores bemærkninger under punkterne 2.a og 2C må man formode, at undervisningen i mange tilfælde også i fremtiden vil blive af en sådan karakter, at det vil være hensynsfuldt at tillade ikke-medlemmer af folkekirken en mulighed for at blive fritaget for undervisningen i religion.

**Ekstrakt af undervisningsministeriets bekendtgørelse inr. 125 af 22. april 1964
om studentereksamen ved statsanerkendte kurser og for privatister**

§ 4

Om undervisningens formål og indhold gælder bestemmelserne i afsnit II i bekendtgørelse nr. 292 af 6. september 1961 om undervisningen i gymnasiet med undtagelse af §§ 3, 20, 22 og 23 (om religion, legemsøvelser,

kunstbetonede fag og musik som speciale på den nysproglige gren). På den sproglige linjes klassisk-sproglige gren gælder dog i fagene engelsk og tysk samme bestemmelser som på den matematiske linje.

LANDSSAMMENSLUTNINGEN
AF KURSUSSTUDERENDE

17. december 1969

Bemærkninger til Kristendomsundervisningskommissionens betækningsudkast af 5.12.1969 *)

1. Betækningsudkastet og den kommende gymnasiereform.
2. Evt. ændringer i religionsundervisningen i gymnasiet under den gældende gymnasieordning.
 - 2.1 Fagets indhold og omfang.
 - 2.2 Lærere og undervisningsformer.
 - 2.3 Bedømmelse.
 - 2.4 Undervisningsfritagelse.
3. Evt. ændringer i fagets stilling på studenterkursus under den gældende ordning.

1. Betækningsudkastet og den kommende gymnasiereform

Landssammenslutningen af Kursusstuderende (LAK) ønsker indledningsvis at henlede opmærksomheden på, at Undervisningsministeriet forbereder en reform af undervisningen til studentereksamen, som vil forudsætte en ændring af den gældende gymnasielov og indebære både en nyformulering af gymnasiets formål og en ændring af undervisningens struktur. Tilrettelægnings af denne reform finder sted i ministeriets rådgivende udvalg vedrørende gymnasiet og HF (RUGU), og det er hensigten, at reformen skal være klar til at træde i kraft i 1971, eller senest i 1972.

Det må i denne forbindelse understreges, at det foreliggende betækningsudkast fra Kristendomsundervisningskommissionen om religionsundervisningen i gymnasiet tager sit udgangspunkt i den gældende gymnasielovs formålsparagraf, specielt formuleringen, at gymnasiet skal give en »fortsat almindendannende undervisning« (udkastets - og betænkningens - pag. 12). Imidlertid vil den kommende gymnasiereform som nævnt indebære en ændring af denne formålsparagraf, og efter RUGU's hidtidige drøftelser må det anses for givet, at netop den citerede del af formålet vil blive ændret.

Det må derfor være klart, at udkastets overvejelser og forslag kun kan have relation til religionsundervisningen under den gældende gymnasielov, mens arbejdet i RUGU tager sigte på en helhedsreform, hvor opdelingen i fag og

undervisningen inden for de enkelte fagkredse og emneområder må tilrettelægges ud fra en nyformuleret overordnet målsætning og den struktur, der findes bedst egnet til at realisere denne målsætning. *LAK ville derfor finde det rigtigt og rimeligt, om kommissionen i sin betænkning explicit gør opmærksom på, at der sigtes til religionsundervisningens forhold under den gældende gymnasieordning.*

2. Evt. ændringer i religionsundervisningen i gymnasiet under den gældende gymnasieordning

Selv om udkastets forslag således kun kan få virkning for en enkelt eller højst to gymnasieårgange, finder LAK alligevel en overvejelse af religionsundervisningens forhold rimelig ud fra den opfattelse, at enhver forbedring af undervisningen til studentereksamen må hilses velkommen, uanset tidspunktet.

2.1 Fagets indhold og omfang

Som udgangspunkt for sådanne overvejelser kan LAK tilslutte sig kommissionens opfattelse af »religionens centrale stilling i forbindelse med tilblivelsen og den nærmere udformning af de forskellige kulturer i fortid og nutid både i og uden for Europa« (pag. 12), og i denne forbindelse vil vi ikke mindst lægge vægt på religionsundervisningens muligheder for at fremme forståelsen af u-landsspørgsmål, som også er omtalt i udkastet. Endvidere kan vi tilslutte os, at undervisningen må være af kundskabsmeddelende og debatterende karakter, mens enhver form for forkyndelse må være udelukket, og vi deler kommissionens opfattelse af det ønskelige i en øget koordinering mellem religionsundervisningen og den øvrige gymnasieundervisning.

Med denne grundholdning forekommer det os imidlertid inkonsistent, når kommissionen en-

*) Det bemærkes, at kommissionen siden modtagelsen af LAK's indlæg har arbejdet videre med udformningen af betænkningen, og at der nu på visse punkter ikke er fuldstændigt sammenfald mellem forudsætningerne for LAK's bemærkninger og den endelige betænkning.

sidigt fremhæver teologi og religionshistorie som basisfag for undervisningen, mens der tages afstand fra en sammensmeltning af undervisningen i religion og idéhistorie (pag. 14). Som grundlag for dette standpunkt nævnes fagets begrænsede tidsramme, samt at en sammensmeltning formentlig ville kræve en ændring af gymnasielovens § 4. Efter LAKs opfattelse kunne en vidtgående sammensmeltning af de to emnekredse uden vanskelighed finde sted inden for de givne rammer, og netop ud fra den skitserede grundholdning ville vi finde en sådan omformning ønskelig.

Vi mener således, at den kraftige overvægt, der både i den praktiserede undervisning (udkastets bilag 2, betænkningens bilag LE) og i kommissionens forslag (pag. 22 og 23—24) er lagt på kristendommen og jødedommen, er i modstrid med undervisningens formål, og ønsker i stedet hovedvægten lagt på en bred orientering, hvor idéhistoriske og filosofiske aspekter i høj grad inddrages.

2.2. Lærere og undervisningsformer

Som nævnt finder LAK det rigtigt, at undervisningen ikke blot bliver kundskabsmeddelende, men i lige så høj grad debatterende. Vi deler derfor kommissionens bekymring med hensyn til lærerkorpsets sammensætning, idet langt fra alle de anvendte lærere i faget umiddelbart kan formodes at være i besiddelse af de nødvendige faglige og pædagogiske kvalifikationer.

Det sidste problem kan efter LAK's mening kun løses tilfredsstillende i forbindelse med en total omlægning af gymnasielærernes pædagogiske uddannelse og efteruddannelse, men med hensyn til religion gør der sig det specielle forhold gældende, at der anvendes et stort antal lærere, der end ikke har det samme minimum af pædagogisk uddannelse som andre gymnasielærere. Hertil kommer, at faget, som fremhævet af kommissionen, indebærer specielle pædagogiske vanskeligheder og muligheder, samt endelig, at det er afgørende for undervisningen og for fagets formål, at der ikke må finde nogen forkyndelse sted.

LAK finder det derfor meget uheldigt, at en stor del af undervisningen i dag varetages af præster i Folkekirken, der ifølge deres kald er knyttet til en enkelt af de religioner, der behandles. *Vi tilslutter os således kommissionens forslag nr. 5 (pag. 18), men ønsker tilføjet, at professionelle religionsudøvere under ingen omstændigheder må anvendes som lærere i faget.*

2.3. Bedømmelse

Ved en fremtidig gymnasiereform finder LAK det ønskeligt, at der indføres nye bedømmelsesformer, og ikke mindst i orienteringsfagene finder vi den nuværende form for eksamen og karaktergivning uheldig.

Ved en reform vil vi derfor gå ind for nye bedømmelsesformer, og her vil vi finde det rimeligt, at der anvendes ensartede former inden for alle orienteringsfag. *Men vi kan bestemt ikke gå ind for indførelse af eksamen i endnu et fag under den gældende ordning, og vi vil endda finde det særlig uheldigt i religion, hvor vi lægger speciel vægt på undervisningens debatterende form.*

2.4. Undervisningsfritagelse

Under forudsætning af, at der ikke finder nogen form for forkyndelse sted i religionsundervisningen, kan vi tilslutte os kommissionens forslag om, at adgangen til undervisningsfritagelse bortfalder (forslag 8, pag. 18). Imidlertid mener vi ikke, at denne forudsætning i øjeblikket er opfyldt, og vi må derfor kæde vores tilslutning til dette punkt sammen med det under pkt. 2.2. nævnte krav om forbud mod præster.

3. Evt. ændringer i fagets stilling på studenterkursus under den gældende ordning

LAK har specielt bemærket, at udkastet i de generelle overvejelser slet ikke omtaler forholdene på studenterkursus, hvorfra der dog dimitteres ca. 14 % af studenterne. Der er således ikke ført nogen argumentation for forslaget (pag. 23) om at indføre undervisning og eksamen i religion på studenterkursus, og forslaget må vel opfattes som en konsekvens af et ønske om at bevare en ensartet studentereksamen for alle kategorier.

Da LAK imidlertid ikke kan gå ind for forslaget om eksamen i religion på gymnasier, og da undervisningsplanerne på studenterkursus i forvejen er meget hårdt belastede og resulterer i et stort frafald, *må vi på det kraftigste modsætte os forslaget om at indføre et nyt fag på studenterkursus.*

Hvis ministeriet på trods af vores indstilling alligevel skulle beslutte sig for at indføre faget religion på studenterkursus, må dette ske på bekostning af anden undervisning, og vi vil da foreslå, at man indfører valgfrihed mellem fagene religion og oldtidskundskab, således at de to fag får samme timetal og et pensum af samme størrelsesorden.

Ekstrakt af lov nr. 236 af 8. juni 1966 om højere forberedelseseksamen

§ 1

Højere forberedelseseksamen skal sikre tilstedeværelsen af de kundskaber, der er nødvendige til at begynde uddannelsen til lærer i folkeskolen.

Stk. 2. Efter undervisningsministerens nærmere bestemmelse kan højere forberedelseseksamen også tilrettelægges med henblik på andre videregående uddannelser.

§ 2

Undervisningen til højere forberedelseseksamen omfatter følgende fag: dansk, kristendoms-kundskab, historie, biologi, geografi, matematik, fysik, kemi, engelsk, fransk, tysk, sang, formning og legemsøvelser.

Stk. 3. Elever, der ikke tilhører folkekirken, fritages efter anmodning for undervisning i kristendomskundskab.

§ 7

Eksamen omfatter de fag, der undervises i efter § 2. Resultatet af prøver i fagene sang,

formning og legemsøvelser indgår ikke i beregningen af, om eksamen er bestået.

Stk. 2. Eksaminander, der ikke tilhører folkekirken, fritages efter anmodning for prøve i kristendomskundskab.

§ 9

Undervisningsministeren fastsætter nærmere regler om

- a) undervisningen til højere forberedelseseksamen, herunder om de enkelte fags indhold og omfang,
- b) afholdelse af denne eksamen og fordringerne i de enkelte fag ved eksamen,
- c) karaktergivning og censur.

§ 11

Forslag om revision af loven fremsættes senest i folketingsåret 1972—73.

Ekstrakt af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 48 af 28. februar 1967 om højere forberedelseseksamen og om undervisningen m.v. på kursus til højere forberedelseseksamen

§ 1

Højere forberedelseseksamen omfatter:

1) Som fællesfag: Dansk, kristendomskundskab, historie, biologi, geografi, matematik, 1. fremmedsprog (engelsk eller tysk), 2. fremmedsprog (engelsk eller tysk), samfundsfag, sang, formning og legemsøvelser.

§ 3

Undervisningsåret går fra 1. august til 31. juli og består af to semestre, der begynder den 1. august og den 1. februar.

Stk. 2. Undervisningen tilrettelægges efter nedenstående timeplan:

Fællesfag	Ugentlige timer			
	1. sem.	2. sem.	3. sem.	4. sem.
Dansk	4	3	3	6
Kristendomskundskab	2	2	2	
.....				
.....				
.....				

§ 8

Alle kan indstille sig til eksamen eller til prøverne i de enkelte fag uden hensyn til tidligere uddannelse. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

1)

2) I de fag, eksamen skal omfatte, skal der opgives et pensum og fremlægges rapporter m.v., som opfylder kravene i denne bekendtgørelses kapitel VI (§§ 19-36). For elever, der er forberedt på et godkendt kursus til højere forberedelseseksamen, gives oplysning om oplysningerne af vedkommende kursus.

§ 11

Hver kursuselev udarbejder som led i eksamen to skriftlige specialopgaver, en i hvert af to af eleven valgte fag. Den ene opgave udarbejdes i 3. og den anden i 4. semester. Hver opgave formuleres af læreren i vedkommende fag inden for et af eleven valgt område af fa-

get en uge før den skal afleveres. Opgaven skal være til stede ved den mundtlige prøve i faget, og eksaminationen skal omfatte en kort samtale på grundlag af opgaven. Karakteren for opgaven gives af censor og læreren efter reglerne i § 16, stk. 3, og indgår i karakteren for den mundtlige prøve i faget med $\frac{1}{3}$. Efter eksamen kan opgaverne udleveres til eksaminanden.

§ 20: Kristendomskundskab

Formålet med undervisningen er at give eleverne kendskab til:

- 1) Væsentlige sider af den bibelske litteratur, dens tidshistoriske baggrund, dens litterær«» sær art og dens tankeindhold.
- 2) Hovedtræk af kristendomsforståelsen gennem tiderne, herunder de vigtigste trossamfunds opfattelse i nutiden.
- 3) Ikke-kristne religioner samt areligøse og antireligøse livsholdninger.

Stk. 2. Undervisningen omfatter:

- 1) Naturfolkernes religion: På baggrund af en orientering om nogle af de træk, som psykologisk og socialt er karakteristiske for forskellige typer af naturfolk, gennemgås de væsentlige elementer af disses religiøse liv, dels som det præger livssynet, dels som det ytrer sig i kulten.
- 2) Det gamle Testamente:
 - a) De vigtigste elementer af Israels historie (sagtids, bosættelse i Kanaan, dommertid, fælles kongedømme, de delte riger, landflygtighed, tiden efter hjemkomsten). Dette stof belyses med træk fra den arkæologiske forskning.
 - b) Det gamle Testamente som litteratur: de forskellige genrer og deres karakter (myter, legender, sagn, historieberetninger, love, taler, ordsprog, salmer m.v.).
 - c) Oversigt over de vigtigste skrifteres tilblivelse og deres samling og overlevering.
 - d) Prøver på gammeltestamentlig litteratur samlet omkring følgende afsnit: urhistorie, patriarkhistorie, de profetiske, poetiske og historiske skrifter.

I tilknytning til en kortfattet fremstilling af det under a)-c) nævnte stof læses intensivt mindst 400 vers fra de under d) nævnte afsnit af Det gamle Testamente.

3) Det nye Testamente:

- a) Tidsbaggrunden, dels i jødedommen, dels i hellenismen.
- b) Kilderne til vor viden om Jesus og den ældste menighed, de vigtigste nytestamentlige skrifers affattelse og datering samt soffets overlevering. Dets karakter (paradokser, parallelisme, billeder, lignelser m.v).
- c) Jesus. Hans liv. Hans virksomhed. Belyses tematisk ud fra tekster.
- d) Jesu apostle, **specielt** Paulus. Hovedtræk af hans liv, hovedpunkter af hans forkyndelse.

Som støtte for a)-d) læses en kortfattet fremstilling og som illustration til c)-d) intensivt mindst 600 vers, væsentligst fra synopsen, men også fra Johannes, fra Apostlenes Gerninger og Paulus.

4) De store ikke-kristne religioner:

En eller flere af de store ikke-kristne religioner læses på grundlag af en kort frem-

stilling, suppleret med tekster fra den eller de pågældende religioners hellige skrifter. Det vises, at den eller disse religioner er realiteter i store dele af verden. Desuden behandles de problemer, som opstår ved kristendommens møde med andre religioner.

5) Den kristne tanke gennem tiderne og dens møde med andre idéer:

Med støtte i tekstlæsning gennemgås 5-7 væsentlige punkter af kristendomsopfattelsen fra urkristendommen til vore dage **og/** eller idékomplekser, som har haft betydning for kristendomsforståelsen. I passende omfang behandles de opfattelser, som næres af frikirker og sekter, ligesom eleverne orienteres om areligiøs og antireligiøs livsholdning.

Stk. 3. Eksamen er mundtlig. Der gives et spørgsmål med en ikke-læst tekst, et billede eller et kort som grundlag. Spørgsmålene vælges således, at læst stof inddrages i eksaminationen. Der gives eksaminanden en forberedelsestid med hjælpemidler.

Stk. 4. Der gives én eksamenskarakter.

